

Kooperatif Postası

KARINCA

AĞUSTOS 2025 YIL: 91 SAYI: 1064 ISSN: 1300-1450

AĞUSTOS 2025

KARINCA

Yıl: 91 Sayı: 1064
Ağustos 2025

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Sahibi
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Editörler Kurulu
Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Prof. Dr. Hasan YAYLI
Prof. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)
Head Office and Correspondence Address
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6
06570 Çankaya - ANKARA
Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11
Belge Geçer: (0312) 472 97 64
www.koopkur.org.tr
koopkur@gmail.com
admin@koopkur.org.tr

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışan,
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim
Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.
Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez
Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın

Yayın Tarihi
29 Ağustos 2025

Grafik, Tasarım:
GÖKSU MATBAACILIK
Gökhan KOÇ
Kazım Karabekir Cad. No: 39/98
İskitler - ANKARA
gokhankoc82@hotmail.com

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI	3
MUSTAFA YAVUZ KOOPERATİFLERDE KUSUR ŞARTININ HUKUKİ MESULİYET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	5
MUHAMMED ZEKİ GÜZ MİLLİ BİRLİK VE BERABERLİK ÜZERİNE	10
H. GÜÇLÜ YAVUZCAN KADIN SOSYAL TARIM GİRİŞİMCİLİĞİ VE SOSYAL ÇİFTÇİLİK YOLUYLA SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL BÖLGELER (SOFAR) AB ERASMUS+ STRATEJİK ORTAKLIKLAR PROJESİ	17
YETER DEMİR USLU SAĞLIK HİZMETLERİNDE AKILCI İLAÇ KULLANIMI	27
VEDAT SADIOĞLU TÜRKİYE'DE YEŞİL DÖNÜŞÜM, ÖNCELİKLER, YEŞİL PROJELER VE DESTEKLER	31
"91 YILDAN SEÇMELER.."	
● NUSRET UZGÖREN KOOPERATİFÇİ YETİŞTİRMEK	39
● 30 AĞUSTOS	41
● M. CURA KOOPERATİFÇİLİK RUH VE MÂNÂ İŞİDİR	41
● CEMAL BOR AĞAÇ SEVGİSİ VE KAVAK KOOPERATİFLERİ	42
● MEHMET KAVAKLIOĞLU AĞAÇ VE ORMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	43
● MEHMET KAVAKLIOĞLU AĞAÇ VE ORMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	44
● MEHMET KAVAKLIOĞLU AĞAÇ VE ORMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	46

Değerli kooperatif Gönüllüleri;

İçinde bulunduğumuz Ağustos ayı, tarihimizde zaferlerle birlikte anılmakta ve Zaferler ayı olarak adlandırılmaktadır. Bu ay içerisindeki en büyük zaferler, 26 Ağustos Malazgirt zaferi ile 30 Ağustos Büyük taarruzdur. Malazgirt zaferi bizlere Anadolu'nun kapılarını açarken, 30 Ağustos da tarihten silinmemizi engellemiş ve milli bağımsızlığımızı ebedi kılmıştır.

Ağustos ayındaki diğer önemle sayılabilecek zaferler: Otlukbeli, Çaldıran ve Mercidabık zaferleridir. Yine Belgrad bu ay içerisinde zaptedilerek Türk topraklarına katılmıştır. Mohaç meydan muharebesi içerisinde bulunduğumuz ay içerisinde kazanılmıştır.

Milli mücadelemizin en önemli basamaklarından biri olan Erzurum Kongresi de 23 Temmuz - 7 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirildi.

İçinde bulunduğumuz Ağustos ayında da orman yangınları, seyri azalmakla birlikte yine geçmiş yıllardan daha yoğun olarak devam etti.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün verileri, ülkemizin son 55 yılın en sıcak temmuz ayını yaşadığını gösteriyordu. Bu verilere göre, Türkiye genelinde önceki yıllarda 25 derece olan temmuz ayı ortalama sıcaklığı, 2025'te 1,9 %'lik bir artışla 26,9 % olarak kaydedilmişti.

25 Temmuz 2025'te Şırnak'ın Silopi ilçesinde 50,5 % ile Türkiye'de "tüm zamanların en fazla sıcaklık oranına ulaşılmıştı.

Orman yangınları tüm zamanlar boyunca insanlığın yaşadığı bir durumdur. Ancak küresel ısınmanın günümüzde bu süreçleri hızlandırdığı da bir vakiadır. Kooperatif Postası Karınca dergimizin 91 yıllık külliyyatında orman yangınları, yangınların önlenmesi için alınması gerekli tedbirler ile bu konudaki ikaz ile uygulamalara ilişkin yazılar bulunmaktadır. Aynı zamanda dergide küçük kutucuklarla uyarıcı deyişler ve ikazlara da yer verilmiştir.

Dergimizin, Birinci Teşrin 1934 tarih ve beşinci sayısında **"Bir Ankaralı"** mahlaslı bir kişinin hazırladığı **"Orman Yangını"**, adlı metinde şu ifadeler er almaktadır:

"Her yazın Ağustosunda uzak, yüksek dağların ormanları hep yanardı. Her yaz, tekrar tekrar yanardı. Ne tükenmez ormanlarmış, bu ormanlar. Yüksek kızıl alevlerin dağların böğürlerini yalayarak rüzgârın esintisi yönünde nasıl çabucak ilerlediğini görürdük. Yüreğim burkular, gönlüm üzüldü. Bu canavar, bu amansız yangının eliyle yüksek değerli bir memleket serveti yokluğa karışır; kül olur giderdi.

Gördüm ki, dağ yangını söndürülmez, kendi kendine söner. Dağ yangınlarını söndürmeye çalışırlar. Köylüler tırpanlarıyla, çapalarıyla ve kürekleriyle köylerinden gelirler. Şehirden yardımcı kuvvetler yetişir. Uğraşır. Yangını yangınla söndürmenin usulü vardır. Yangının önünü taramak ve açmak vardır. Her şey yapılır. Fakat yangın, hemen daima, ya rüzgâr durur da öyle dinen yahut bir dere boşluğuna veya herhangi bir geniş açıklığa dayanır da öyle söner. Yani dağ yangını, kendi kendine söner, yoksa söndürülmez. Yahut söndürülür de, ben söndürüldüğünü ve söndürülebildiğini hiç görmedim".

O dönem itibarıyla orman yangınlarına havadan uçak ve helikopterle müdahale imkânlarının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde İHA'lar, uçak ve helikopterler yangınlara karşı en etkili araçlar konumundadır. Geçen senelerde orman yangınlarına karşı uçak ve helikopter sayılarındaki eksiklik ve tedbirlerin yetersizliği ormanların zayıflamasına yol açmıştı.

Temmuz ayında çok yoğun orman yangınlarında devlet yetkilileri yangınlarda müdahale araçlarının sayılarını şu şekilde açıklamıştı. **"2025 itibarıyla Türkiye'nin orman yangınlarıyla mücadelede 27**

yangın söndürme uçağı, 105 helikopter, 14 insansız hava aracı (İHA), 6 bine yakın kara aracı ve 25 bini aşkın personeli” bulunmaktadır.

Yine derginin İkinci Teşrin 1935 tarihli 18. Sayısında da **“Orman Yangınlarına Dikkat Edelim”** başlıklı yazıda o günkü **Tarım Bakanı Muhlis Erkmen’in** o yıl içerisinde 400’ü geçen orman yangınlarının sebepleri ve alınacak tedbirler konusundaki görüşlerinden söz edilmektedir. O yıl yangınların fazlalığının sebeplerinden birinin havanın kuraklığı olduğu öne sürülmektedir.

Bakanın açıklamasına göre, o sene birçok yerlerde bir katre bile yağmur düşmemiştir. 1927 senesinde 700, 1929’da 156, 1931’de 200, sonra 1932’de 91, 33 de 96, 934’de ise 50 yangın kaydedilmiştir. Ancak ona göre, yangınların çokluğunun hakiki sebepleri; “bazen bir çobanın ateş yakması yahut bir yolcunun sigarasını atması, tarla açması ve mera yapmasıdır.

Ormanların tahribini önlemek için ormanları muhafaza teşkilâtını artırmak, mera işlerini halletmek, ormana giriş ve çıkışları tanzim etmek gibi tedbirler alınması gerektiğinden söz edilerek bir **“orman kanununun”** düzenlendiğinden bahsedilmektedir.

Afet ve Acil Durum (AFAD) Yönetimi Başkanı Okay Memiş, Türkiye’yi kasıp kavuran yangınların yüzde 90’ına insanların yol açtığını söyledi. Yine birçok devlet yetkilisinin ve ilgili kuruluşların açıklamaları bu doğrultudadır.

Ormanlara izmarit atmak, şişeleri ve cam kırıkları, anız yakmak ve mangal yapmak ve söndürmemek gibi dikkatsiz, bilinçsiz yahut cahilce davranışlar bir türlü halledilemeyen bir mesele olarak ilk sıradadır.

Yabancı servis elemanlarının, PKK’nın, fetö ve diğer terör örgütlerinin iki ay içerisinde gerçekleşen birçok orman yangınının failleri olmaları çok büyük bir ihtimaldir.

Geçen sayıdaki tespitimizi tekrar vurgulamayı da gerekli gördük: “28 Temmuz gününde Bursa’da 15 Temmuz’da Fetö terör örgütü üyesi olduğu için Deniz Kuvvetleri Komutanlığındaki astsubaylık görevinden ihraç edilen bir kişi orman yangınını çıkardığı için tutuklandı. Bu Fetöcü, elinde iki benzin bidonu ile yakalandı ve suçunu itiraf etti. Bu durum fetönün hala ülkeye karşı topyekûn bir savaş içerisinde olduğunu göstermektedir. Memleketimizi zayıflatmak, çökertmek ve yıkmak için bu mankurt örgütün açık ve kriptö unsurları yurt içinde ve dışında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Dergimiz, bu sayısında da alanlarında uzman yazarlarımızın makale ve yazıları ile karşınızdadır...

Gelecek sayılarımızda da kooperatifçilik konusu ilk sırada yer almak üzere ülkemizin bütün sorunları üzerinde duracak ve çözüm üretmek noktasında çaba göstermeye devam edeceğiz.

Sağlıcakla kalın...

**30 AĞUSTOS
ZAFER BAYRAMI
KUTLU OLSUN.**

KOOPERATİFLERDE KUSUR ŞARTININ HUKUKİ MESULİYET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Kooperatifler, tüzel kişiliği bulunan ve ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarını ve özellikle geçim ya da mesleklerine ait gereksinimlerini parasal ve işgücü katkılarıyla karşılıklı dayanışma, yardım ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak gayesiyle gerçek ve tüzel kişilerce kurulan değişir sermayeli ve değişir ortaklı ortaklıklardır. 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa¹ (**KoopK**) göre kooperatiflerin mecburi organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur (denetçilerdir). Kooperatiflerde idare ve temsil görevi yönetim kuruluna aittir. Yapı olarak daimi, yasal ve zorunlu bir organ olan ve en az üç kişiden oluşması icap eden yönetim kurulu, genel kurul tarafından kooperatif ortakları arasından en çok dört yıl için seçilirler.²

Yönetim kurulu, kooperatifin iş, faaliyet ve işlemlerinin gerektirdiği titizliği ortaya koymak ve kooperatifin başarısı ve gelişmesi için tüm gayreti göstermek zorundadır (**KoopK md. 62/1**).

Söz konusu yükümlülüğün bir sonucu olarak her yönetim kurulu üyesi, kendi kusurundan doğan zarardan sorumludur. Kooperatiflerde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna dair usul ve esaslar **KoopK**'da düzenlenmemiştir. Bu durumda aynı Kanunun 98. maddesindeki **“Bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümler uygulanır.”** hükmü gereğince yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna dair 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun³ (**TTK**) anonim şirketlere ilişkin hükümleri uygulanır.

Bu Kanunlar gereğince kooperatif yönetim kurulu üyelerinin, ana sözleşme ve kanundan kaynaklanan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal etmeleri halinde, kooperatife, ortaklara ve alacaklılara karşı vermiş oldukları zararlardan mesuldür. Hukuki sorumluluğun varlığı için ise hukuka aykırı fiil, zarar, kusur ve illiyet bağı olmak üzere dört unsur bir arada olmalıdır. Bahsi geçen unsurlar arasında bulunan **“kusur”**, sorumluluk hukukunun temel kavramlarından ve kurucu unsurlarından birisidir.

*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2) Mustafa Yavuz, Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Üyeliğine Seçilebilmek İçin Gereken Şartlar, Karınca Dergisi, Aralık 2016, Y.83, S.960, s.20.

3) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İşte bu çalışmada, kooperatiflerde kusur şartının hukuki mesuliyet üzerindeki etkisi detaylı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

2. Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Mesuliyeti

Hukuki mesuliyet (sorumluluk), meydana gelen zararın sorumlularının kim olduğunu belirten ve bu amaçla zarara uğrayan kimselerin zarar verenden zararının giderilmesini talepte bulunma hakkını düzenleyen kurallardır.

Başka bir ifadeyle hukuki sorumluluk, yerine getirilen görevin gereği ve ifa edilen ya da ifa edildiği varsayılan sözleşmeden kaynaklı yükümlülüklerin tam olarak karşılanmamasının yaptırımıdır.

TTK'nın 553. maddesinin birinci fıkrasında anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu hakkında “Kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar.” hükmü yer almaktadır.

KoopK'nın 98. maddesinde yapılan atıf doğrultusunda, kooperatif yönetim kurulu üyeleri de kanundan ve ana sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini kusurlu olarak yerine getirmesinden dolayı meydana gelen zarardan hukuki olarak sorumludur.

Yönetim kurulu üyeleri bakımından hukuki sorumluluğun zuhur edebilmesi için; kanuna ve ana sözleşmeye dayanan yükümlülüklerin ihlal edilmesinden dolayı bir zararın doğması, zikredilen zararın yönetim kurulu üyelerinin kusurlu hareketlerinden kaynaklanması, kanuna veya ana sözleşmeye aykırı hareket ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması icap etmektedir. Sayılan unsurlardan birinin mevcut olmaması halinde yönetim kurulu üyelerinin hukuki mesuliyetine müracaat edilemez.

Kooperatif yönetim kurulu üyeleri hakkında sorumluluk davası açma hakkına ise kooperatif tüzel kişiliği, ortaklar ve kooperatifin iflası durumunda alacaklılar sahiptir.

3. Kusur Mesuliyeti

KoopK'nın 98. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla kooperatifler hakkında da uygulanan TTK'nın ilgili hükümleri uyarınca kooperatif yönetim kurulu üyeleri için “kusurlu sorumluluk ilkesi” geçerlidir.

TTK'da düzenlenen hukuki sorumluluk, kusur ilkesine dayanır. O halde, yönetim kurulu üyelerinin mesuliyetine başvurulabilmesi için kusurun varlığı mecburidir. Eğer ki, yönetim kurulu üyeleri kusurlu davranmamışsa sorumluluklarına da müracaat edilemez.

Bu doğrultuda, kooperatifin yalnızca zarara uğraması, yönetim kurulu üyelerinin mesuliyeti için tek başına kâfi değildir. Kusur ise bir kimsenin bilerek ya da dikkatsiz bir şekilde hukuka aykırı olan bir fiili işlemesi ve bunun sonucu olarak zarara neden olmasıdır.

TTK, yönetim kurulu üyelerinin hukuki mesuliyetini, “özel mesuliyet” ve “genel mesuliyet” olarak ikili bir şekilde düzenlemiştir. Özel sorumluluk halleri arasında yer alan kooperatifin kuruluşu ile bölünme, birleşme ve tür değiştirme gibi işlemlere ait beyan, belge, taahhüt ve garantilerin yasaya aykırı olması durumunda sorumluluğun doğabilmesi için kusurun bulunması gereklidir (TTK md.549).

Genel sorumluluğa ilişkin olarak daha önce belirtildiği üzere, **TTK**'nın 553/1. maddesinde; *“Kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar.”* hükmü yer almaktadır. Maddede görüldüğü üzere, mesuliyetin varlığı için yönetim kurulu üyelerinin kusurlu hareket etmiş olması şarttır. **TTK**'nın **TBMM**'de onaylandığı ilk halinde söz konusu hükümde **“kusurlarıyla”** ifadesi değil, **“kusurlarının bulunmadığını ispatlamadıkça”** ifadesi yer almaktaydı.

Fakat 6335 sayılı Kanunla sözü edilen hükümde geçen **“kusurlarının bulunmadığını ispatlamadıkça”** ifadesi metinden çıkarılmış ve metne meri hükümde bulunan **“kusurlarıyla”** ifadesi eklenmiştir. Söz konusu düzenleme, ispat yükü bakımından önemlidir. Keza ilk düzenlemede, ispat yükümlülüğü yönetim kurulu üyeleri üzerinde iken, değişiklik sonrası anılan yükümlülük sorumluluk davası ikame edenlere geçmiştir.

Diğer bir ifadeyle, 6335 sayılı Kanunla⁴ yönetim kurulu üyelerini baştan sorumlu görüp, doktrinde **“kusur karinesi”** olarak kabul gören ve 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanununda⁵ (**ETTK**) yer alan uygulama terk edilmiştir.

Yönetim kurulu üyeleri artık haklarında açılan bir mesuliyet davasında karine olarak kusurlu olarak kabul edilmemekte ve bu üyelerin kusurlu olmadıklarını ispatlama yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Zikredilen Kanunla yapılan tadil düzenlemesi, yönetim kurulu üyelerinin lehine olmuştur; buna karşın mesuliyet davasını açma hakkını haiz olan kooperatif tüzel kişiliği, ortaklar ve alacaklıların ise aleyhinedir. Keza hukuki sorumluluk davası ikame eden davacılar, yönetim kurulu üyelerinin kusurlu davrandıklarını ve dolayısıyla kusurun mevcudiyetini artık ispat etmekle mükelleftir.

KoopK ve **TTK**'da kusurun ispat usulüne dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu çerçevede, davacılar 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁶ (**HMK**) hükümleri uyarınca ispata ilişkin her türlü delili, usulü dairesinde ve süresi içerisinde mahkemeye ibraz edebilir.

Davacılar ispatını; senet, belge, yemin, ticari defter, tanık, keşif, bilirkişi incelemesi, uzman görüşü yöntemlerinden biri veya birden fazlası ile yapabilir. Buna karşın, yasal olarak mecburi olmasa da, yönetim kurulu üyeleri, ispat yükümlülüğü altındaki davacının ileri sürdüğü iddiasının doğru olmadığına ilişkin mahkemeye delil sunabilir. Lakin karşı ispat faaliyeti için delil sunan yönetim kurulu üyeleri, ispat yükünü üzerine almış sayılmaz (**HMK md. 191**).

Öte yandan kusurun, biri kasıt, diğeri ihmal olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. **ETTK**'da kusurun dereceleri ihmal ya da kasıt olarak tanzim edilmişken, **TTK**'da bu ibareler ayrı ayrı belirtilmemiş, her iki ibareyi de ihtiva eden kusur terimine yer verilmiştir.⁷ Yönetim kurulu üyesinin kusurunun ağırlık derecesi (**kasıt, hafif yahut ağır ihmalden meydana gelmesi**) sorumluluk davasının ikamesi açısından değil, dava neticesinde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluk nispetinin ve bu doğrultuda tazminat miktarının belirlenmesinde önemli olmaktadır.

4) 6335 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 30.06.2012 tarihli ve 28339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5) 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu, 09.07.1956 tarihli ve 9353 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

6) 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

7) 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda da kusurun türleri ayrıca düzenlenmemiştir. Zira bu Kanunun 49. maddesinin birinci fıkrasında, *“Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”* denilmektedir. Mülga 818 sayılı Borçlar Kanununun 41/2. maddesinde ise *“Gerek kasten gerek ihmal ve teseyyüp yahut tedbirsizlik ile haksız bir surette diğer kimseye bir zarar ıka eden şahıs, o zararın tazminine mecburdur.”* denilmekte idi.

Diğer taraftan, yönetim kurulu üyelerinin, görevlerini ifa ederken kusurlu olarak kooperatife verebilecekleri zararın giderimi için **TTK**'nın 361. maddesine göre mesuliyet sigortası yaptırılabilir. Fakat bu sigortayı yaptırmak ihtiyari olup, zorunlu değildir.

4. Kusurun Hukuki Mesuliyete Etkisi

TTK'da “yönetim kusuru” sarih bir mesuliyet hali olarak tanzim edilmemiş olup, yönetim kurulu üyelerinin sebep oldukları zarardan mesul tutulabilmesi için kendilerine kusurlu bir davranışın isnat edilmesi icap etmektedir. Mesuliyetin doğması, kanun ve ana sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerin ihlaline bağlıdır. İşte yönetim kurulu üyelerinin kusurlu davranış ve davranmadıkları, onların kooperatif işlerini ifa ederken özen borcunu yerine getirip getirmemesine göre belirlenir.

KoopK md. 62/1 gereğince yönetim kurulunun, kooperatif işlerinin yönetimi için gereken titizliği göstermesi ve kooperatifin başarısı ve gelişmesi yolunda bütün gayretini sarf etmesi gerekmektedir.

Öte yandan, **TTK**'da yönetim kurulu üyelerinin hukuki mesuliyetiyle ilgili bazı sınırlamalar bulunmaktadır. Adı geçen Kanunun 553. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, “**(2) Kanundan veya esas sözleşmeden doğan bir görevi veya yetkiyi, kanuna dayanarak, başkasına devreden organlar veya kişiler, bu görev ve yetkileri devralan kişilerin seçiminde makul derecede özen göstermediklerinin ispat edilmesi hâli hariç, bu kişilerin fiil ve kararlarından sorumlu olmazlar. (3) Hiç kimse kontrolü dışında kalan, kanuna veya esas sözleşmeye aykırılıklar veya yolsuzluklar sebebiyle sorumlu tutulamaz; bu sorumlu olmama durumu gözetim ve özen yükümü gerekçe gösterilerek geçersiz kılınamaz.**” denilmektedir.

Söz konusu hükümler doğrultusunda yönetim kurulu üyeleri, kusurlarının ya da uygun nedensellik bağının yokluğu durumunda soyut bir gözetim (**nezaret**) vazifesi anlayışına dayanılarak mesul tutulamaz.

Diğer taraftan, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ilişkin “**mutlak teselsül**” anlayışı **TTK**'da terk edilmiş, bu anlayış yerine “**farklılaştırılmış teselsül**” ilkesi getirilmiştir. Söz konusu düzenleme uyarınca, **TTK**'nın 557. maddesinin birinci fıkrasında, birden fazla kişinin aynı zararı tazmin etmekle yükümlü olması durumunda, bu kimselerden her birinin, durumun gereklerine ve kusuruna göre, zarar kişisel olarak kendisine yükletilebildiği ölçüde, ilgili zarardan diğerleriyle birlikte müteselsilen mesul olacağı ifade edilmiştir.

Farklılaştırılmış teselsül olarak adlandırılan anılan sorumluluk kapsamında yönetim kurulu üyelerinden her biri sorumluluğu, kusurları oranında, başka bir anlatımla kusurlarıyla orantılı olarak ayrıştırılır.

Örneğin, bir davada mesuliyet tutarı 5.000.000 TL belirlenmiş olsun. **ETTK**'ya göre bu tutardan kooperatif yönetim kurulu üyelerinin hepsi birlikte sorumlu iken, **TTK**'ya göre ise bir yönetim kurulu üyesi zararın 2.000.000 TL'sinden, diğer bir yönetim kurulu üyesi 3.000.000 TL'sinden sorumlu olabilir ve diğer üyenin belki de hiç sorumluluğuna gidilmeyebilir. O halde bir davada mahkemenin, zararın varlığı ve niteliğini ortaya koyduktan sonra yöneticilerin sorumluluk oranını tespit etmesi icap etmektedir. Bu halde mahkeme, yönetim kurulu üyelerinin mesuliyetini, durumun gereğine ve özellikle kusurlarının ağırlığına göre tespit eder; üyeler arasında kusur açısından farklılaştırmaya gider.

TTK'da yer verilmemekle beraber, sorumluluğa neden olan bir yönetim kurulu kararının alınmasında olumsuz oy veren yönetim kurulu üyesinin, anılan karardan dolayı hukuki sorumluluğu doğmaz. Nitekim kararda oyun olumsuz olarak kullanılmış olması, yönetim kurulu üyesi bakımından kusur

faktörünü bertaraf eder. Ayrıca, bir yönetim kurulu üyesi kabul edilebilir, meşru ve belgeye dayalı bir şekilde ve ispatlanabilir bir nedenle toplantıya iştirak etmemiş ise ilgili üyenin de toplantıda alınan kararlar sebebiyle sorumluluğuna başvurulmaması gerekir.

5. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca kooperatiflerde yönetim kurulu üyeleri, yasadan ve ana sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal etmeleri halinde, kooperatife, ortaklara ve alacaklılara karşı verdikleri zarardan mesuldür.

Yönetim kurulu üyelerinin mesuliyetine başvurulabilmesi için kusurun varlığı zorunludur. Keza kusur, hukuki mesuliyetin kurucu unsurudur. Bu durumda, kooperatif yönetim kurulu üyelerinin hukuki sorumluluğunun ortaya çıkabilmesi için kusurun mevcudiyeti gereklidir. Eğer ki, yönetim kurulu üyeleri kusurlu olarak davranmamışsa sorumlulukları da doğmaz. Bu çerçevede, kooperatifin yalnızca zarara uğramış olması, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu için tek başına kâfi değildir. Kusur ise bir kimsenin bilerek ya da dikkatsizce hukuka aykırı bir hareketi işlemesi ve buna bağlı olarak zarara neden olmasıdır.

Kusurlu davranılıp davranılmadığını ispatlama yükümlülüğü ise sorumluluk davasını açanlar üzerindedir. Yönetim kurulu üyelerinin bu konuda bir yükümlülüğü yoktur. Lakin isterlerse kusurlu hareket etmediklerine dair kanıtları mahkemeye ibraz edebilirler. Kusurun kasıt ya da ihmal şeklinde oluşması mesuliyetin doğması bakımından önem arz etmemektedir. Bu husus ancak yönetim kurulu üyelerinin mesuliyet derecesinin tespitinde göz önünde bulundurulur.

Kaynakça

6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu (09.07.1956 tarihli ve 9353 sayılı R.G.).

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı R.G.).

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı R.G.).

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı R.G.).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).

6335 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (30.06.2012 tarihli ve 28339 sayılı R.G.).

Yavuz, Mustafa, Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Üyeliğine Seçilebilmek İçin Gereken Şartlar, Karınca Dergisi, Aralık 2016, Y.83, S.960.

MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK ÜZERİNE

Muhammed Zeki
GÜZ*

Giriş

18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan milliyetçilik akımının dünyaya yayılmasıyla birlikte, imparatorlukların yerini milli devletler almaya başladı. Bu dönüşüm, siyasi yapının temelini halkın ortak kimliği üzerine inşa etmeyi amaçlayan yeni bir anlayışı da beraberinde getirdi. Başka bir deyişle milli devletlerde millet, en önemli unsur haline geldi (*Serbest, 1996, s. 4*).

Millet, tarihi ve sosyolojik açıdan belirli bir gelişim sürecini tamamlamış, kendine özgü niteliklere ve ortak özelliklere sahip toplumsal bir yapıyı ifade eder (*Eroğlu, 1986, s. 85*).

Millet kavramını oluşturan temel ögeler ise ortak kültür, dil ve tarihtir. Bu ortak değerler doğrultusunda, toplumu bir arada tutan en güçlü bağlardan biri olarak milli birlik ve beraberlik kavramı ortaya çıkmıştır (*Serbest, 1996, s. 4*).

Milli birlik, bir toplumun ortak değerler, tarih ve hedefler etrafında kenetlenmesini ifade eder. Farklı görüşlerin ve kimliklerin bir arada uyum içinde yaşamasını sağlayan bu toplumsal güç, milletin huzurunun ve geleceğinin temel güvencesidir (*Serbest, 1996, s. 6*).

Milli birlik ve beraberlik, yalnızca savaş dönemlerinde değil; barış zamanlarında da toplumun ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmesini sağlayan vazgeçilmez bir değerdir. Bu birlik duygusu olmadan, ortak hedefler belirlemek, kalkınmak ve geleceğe güvenle bakmak mümkün değildir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, milli birlik ve beraberliği her zaman devletin temel dayanağı olarak görmüştür ve şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve yeteneklerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silahı ve korunma aracıdır. Bu sebeple, Türk ulusunun yönetiminde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz ülküdür. ...” (*Atatürk Araştırma Merkezi, 2023*).

* *Doktora Öğrencisi Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*
e-mail: mzekiguz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0219-4817

Bu çerçevede, milli birlik ve beraberliğin sürekliliğini sağlayan başlıca ögelerin neler olduğu üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Milli Birliğin Temel Ögeleri

Milli egemenlik; bir milletin kendi geleceği hakkında özgürce karar verebilmesi, dış baskı ve etkilerden uzak bir şekilde hareket edebilmesi, kendi yönetimini kendisinin belirlemesi olarak ifade edilir (**Dal, 1985, s. 97**).

Bu anlayış, halkın iradesinin her türlü yönetim biçiminin temelini oluşturduğunu kabul eder. Milli egemenliğin sağlanması, demokratik sistemlerin işlerliğiyle ve halkın siyasal süreçlere aktif katılımıyla mümkündür.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün “Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir” sözü de, bu ilkenin **Türkiye Cumhuriyeti'nin** temel taşı olduğunu açıkça ortaya koyar. Bu nedenle milli egemenlik, sadece bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda halkın kaderini tayin etme hakkının güvencesidir.

Milli kültür; bir milleti diğer milletlerden ayıran, tarih boyunca oluşmuş dil, din, gelenek, sanat, değerler ve ortak yaşayış tarzı gibi unsurlardan meydana gelen ortak kültür mirasıdır.

Milli kültür, bireylere kimlik kazandıran ve toplumsal bütünlüğü sağlayan en önemli yapı taşlarından biri olarak ifade edilir (**Eroğlu, 1986, s. 87**).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e göre:

“Kültür; okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, intibah almak, düşünmek ve zekâyı terbiye etmektir” (İnan, 2009, s. 374).

Kültürlü gelişmiş kişilerden oluşan bir toplum, doğruyu yanlış kolayca ayırt edebilir ve kendi milletinin yararına dersler çıkarabilir. Kültürlü insan bir değer, bir güçtür. Dolayısıyla kültürlü insanlardan oluşan toplumlar bir bütünlük gösterirler (**Erendil, 1985, s. 137**).

Milli kültürüne sahip çıkan toplumlar, geçmişten aldıkları güçle geleceği daha sağlam temeller üzerine inşa edebilirler.

Milli inanç ve ülkü; “bir milletin uğrunda hiçbir fedakarlıktan kaçınamayacağı, milli bilinci daima güçlü tutan yüce dilekler, amaçlar” olarak ifade edilir (**Serbest, 1996, s. 18**).

Bireylerin milli inanç ve milli ülkü bakımından bilinçlendirilmeleri milli birliğin oluşturulmasına katkı sağlar. Milli ülkü, millettten millete değişiklik gösterir.

Her milletin kendine özgü inanç ve ülküleri vardır. Ancak, her millette ortak olan ülküler; vatan sevgisi, millet sevgisi ve devlet sevgisidir.

Toplumun bireyleri bu ülkülerle yetiştirildikleri takdirde, milli birlik sağlam temeller üzerine inşa edilmiş olur. Vatana, millete ve devlete duyulan bilinçli sevgi ve saygının varlığı barışta ve olağanüstü hallerde, toplumda itici gücü ve hareket birliğini sağlar.

Türk bağımsızlık mücadelesi milli inanç ve ülkü bağlamında somut örneklerle doludur. **Atatürk** bu mücadeleyi milli inanç ve milli ülkü doğrultusunda yönlendirmiş ve başarıya ulaştırmıştır.

Milli mücadelenin ardından ise milli ülkü; uygar, güçlü ve onurlu bir Türkiye inşa etmek olmuştur (**Erendil, 1985, s. 137**).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi bütün cihanda tam mânası ile medeni bir heyet-i içtimaiye olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin mevcudiyeti, kıymeti, hakk-ı hürriyet ve istiklali, malik olduğu ve yapacağı medeni eserlerle mütenasiptir.” (ATAM, 2024, s. 332).

Başka bir ifadeyle özetlemek gerekirse, milli inanç ve ülküyle yoğrulmuş bireylerin varlığı, hem milletin bağımsızlık mücadelesini başarıya ulaştırmış hem de çağdaş ve medeni bir toplum olma hedefini sürekli kılmıştır.

Milli duygu ve milli ahlak; bir milletin varlığını sürdürebilmesi ve güçlü bir toplum yapısı oluşturabilmesi için vazgeçilmez unsurlardır. Milli ahlak, bireylerin yalnızca kendi çıkarlarını değil, toplumun ortak değerlerini ve geleceğini önceleyen bir bilinçle hareket etmesini sağlar. Bu ahlak, bireyin vicdanında kök salmış ve toplumsal yaşantının her alanına sirayet etmiş bir sorumluluk duygusudur. Milli duygu ise, millete ait olma bilincinin ve ortak geçmişten gelen heyecanın tezahürüdür. **Atatürk’e** göre, bu yüksek duygular, bireylerin eğitimi ve terbiyesi yoluyla sürekli pekiştirilmeli; milletin her ferdi, bu değerlerle yoğrulmalıdır. Böylece toplum, sadece hukuki değil, aynı zamanda vicdani bir bağlılıkla birbirine kenetlenmiş olur (**İnan, 2010, s. 42-43**).

Milli bayrak ve milli marş; bağımsızlığın sembolleri olarak görülür, yurt içinde milli bilinçlenmede etkisi olduğu kadar yurt dışında da devleti belirten ve tanıtan bir rol üstlenir (**Erendil, 1985, s. 140**). Türk vatandaşı için Türk bayrağı ve İstiklal Marşı, geçmişte verilen kurtuluş mücadelesinin, bugün ise birlik ve beraberliğin gururla taşınan simgeleridir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk 30 Ağustos 1924 yılında Dumlupınar’da yaptığı konuşmada:

“Bu kadar matemler ve felaketler geçirdikten sonra elbette Türk öğrenmiştir ki, vatani yeniden yapmak ve orada mesut ve hür yaşayabilmek için behemehâl hâkimiyetine sahip kalmak ve cumhuriyet bayrağı altında bütün evlatlarını toplu ve dikkatli bulundurmak lazımdır. ...” (ATAM, 2024, s. 331).

Bu nedenle, Türk bayrağı ve İstiklal Marşı, sadece geçmişin kahramanlıklarının değil, aynı zamanda cumhuriyetin değerleri etrafında kenetlenmiş bir milletin ortak hafızasının ve geleceğe olan inancının da ifadesidir.

Milli dil; bir milletin bireyleri arasında anlatım ve anlaşma aracıdır (**Erendil, 1985, s. 140**). Dil, yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesinde bir milletin kimliğini yansıtan, kültürel değerlerini taşıyan ve milli birliğin temelini oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Milli dilin korunması ve geliştirilmesi, hem toplumsal bütünlüğün sağlanması hem de kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılması açısından büyük bir önem taşır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk dil ile ilgili

“milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. ...” (Arsal, 1930).

Atatürk’e göre dil, milletin ruhudur. Dil ne kadar canlı, özgün ve gelişmişse, milli bilinç de o kadar güçlü olur.

Milli bilinç; bir bireyin ait olduğu milletin değerlerini, tarihini, kültürünü ve ortak hedeflerini tanıması, içselleştirmesi ve bu doğrultuda sorumluluk hissetmesidir (**Serbest, 1996, s. 29**). Bu bilinç, bireylerin kendilerini bir ulusun ayrılmaz bir parçası olarak görmelerini ve o ulusun varlığını sürdürme sorumluluğunu içtenlikle hissetmelerini sağlar. Milli bilinç, yalnızca geçmişe dönük bir hatırlama değil; aynı zamanda geleceğe yönelik ortak idealleri yaşatma ve bu sürece

katkı sunma çabasıdır. Eğitimin yaygınlaştırılması, tarih bilincinin güçlendirilmesi, dilin doğru ve bilinçli kullanımı, kültürel mirasın ve milli değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması milli bilincin gelişmesinde belirleyici rol oynar. Toplumu bir arada tutan manevi bir bağ olan milli bilinç, milli birlik ve beraberliğin en sağlam dayanaklarından biridir.

Milli tarih bilinci; tarihsel bilgiye yüklediğimiz anlamlara dayanarak geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurma sürecidir; geçmiş anlama ve algılama şeklimiz, bugünün ve geleceğin nasıl anlaşılacağını belirler (Ünalp, 2022, s. 298). Milli tarih bilinci, milli birlik duygusunu canlı tutar, ortak geçmiş duygusuna ve bilincine sahip insanlar bir arada uyum içerisinde yaşarlar. Böyle bir toplumun gelişmesinin ve ilerlemesinin daha kolay olacağı ifade edilir. Milli birlik ve beraberliği korumak, ortak geçmiş ve kültürü gelecek nesillere aktarmak önemlidir. Milli tarih bilincinin bu sebeple öncelikle verilmesi gereken kitle gençlerdir. Çünkü gençler yarın ki toplumun yetişkin bireyleri olacaklardır (**Serbest, 1996, s. 21**).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk bu konuyla ilgili şu sözleri söylemiştir:

 “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır” (**İnan, 2009, s. 430**).

Bu nedenle, milli tarih bilincinin genç kuşaklara etkin ve doğru şekilde aktarılması, ancak sistemli ve nitelikli bir eğitim süreciyle mümkün olabilir; çünkü eğitim, milli değerlerin yaşatılmasında ve birlik duygusunun pekiştirilmesinde en güçlü araçtır.

Milli Birlik Ve Beraberlikte Eğitimin Rolü

Eğitim kısaca bireyde davranış değiştirme sürecidir. Eğitim yoluyla insanın amaçları, bilgileri ve davranışları, tutumları ve ahlak ölçülerinin değiştiği ifade edilir (**Demirel ve Kaya, 2014, s. 5**).

Eğitim; bireyin bireyselleşmesi kadar aynı zamanda onun toplumsallaşmasına da aracılık eder. Bireyin bireyselleşmesi, özgüven ve öz karar mekanizmalarının gelişmesi anlamına gelmektedir. Bireyin toplumsallaşması ise, eğitim yoluyla toplumsal birikimden yararlanarak edindiği kazanımları, toplumsal iş bölümü içerisinde yeniden topluma katkı olarak sunması şeklinde tanımlanabilir (**Hoşgörür, 2014, s. 135**).

Başka bir deyişle eğitim, bireyin kişisel gelişimini desteklerken aynı zamanda topluma aktif ve faydalı bireyler kazandırmayı amaçlayan bütüncül bir süreçtir. Toplumsal değerlerin benimsenmesi ve ortak bir kimliğin inşası sürecinde ise eğitimin, milli birlik ve beraberliğin sağlanmasındaki rolü belirleyici hale gelir.

Eğitim, bireylerin bilgi ve beceri kazanmasının ötesinde milli birlik ve beraberliğin inşasında stratejik bir araçtır. Toplamların bütünlüşmesi, yalnızca siyasi ve ekonomik faktörlerle değil; bireylerin ortak değerleri, kültürü ve tarihi paylaşmasıyla mümkündür. **Atatürk**’ün liderliğinde şekillenen Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları, bireylerde milli bilinç oluşturmaya ve toplumsal dayanışmayı sağlamaya temel amaç haline getirmiştir (**Sezer, 1999, s. 874**).

Milli Mücadele dönemi eğitimin bu işlevinin tarihsel örneklerini sunmaktadır. 1920–1923 yılları arasında eğitim, yalnızca bilgi aktarımı değil; aynı zamanda halkın maneviyatını güçlendirme, milli kimlik bilincini yayma ve toplumda birlik duygusu oluşturma amacıyla kullanılmıştır (**Kuşçi, 2021, s. 153**).

Bu süreçte eğitim, milletin ortak geleceğine yönelik inancını diri tutan bir sosyal bağ niteliği kazanmıştır.

Bu bağlamda eğitim; bireylere yalnızca bireysel gelişim sunmaz, aynı zamanda milli birlik ve beraberliği sağlayan ortak değerlerin taşıyıcısıdır. Eğitim yoluyla kültürel devamlılık sağlanmakta, vatandaşlık bilinci inşa edilmekte ve toplumsal uyum pekiştirilmektedir. Milli birlik, ancak bu değerlerin eğitimle içselleştirilmesiyle sürdürülebilir bir zemine oturtulabilir.

Atatürk'ün eğitim ile ilgili:

“Eğitimdir ki, bir ulusu ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır ya da bir ulusu esaret ve sefaletle terk eder.”

Bu nedenle eğitim, bir milletin birlikte varoluş mücadelesinin temel taşıdır ve çağdaş toplumlara ulaşmanın en önemli aracı olarak söylenebilir.

Milli Birlik Ve Beraberlik İçin Değerler

Literatürdeki en yaygın tanımı ile değer; “arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum ötesi hedeflerdir”. Aynı zamanda toplum ve bireyler tarafından benimsenmiş, birleştirici olgulardır. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütler olarak ifade edilebilir (**Saygılı, 2015**).

Bu bağlamda, bireylerin ve toplumun benimsediği değerler, yalnızca kişisel rehberlik işlevi görmekle kalmaz; aynı zamanda milli birliğin inşasında da temel birer yapı taşı olarak karşımıza çıkar.

Milli birliğin temelinde, bireylerin ortak değerlere bağlılığı yatar. Adalet, toplumda güven ve eşitliği sağlarken; saygı ve hoşgörü, farklılıkları zenginlik olarak görmeyi mümkün kılar.

Sorumluluk, bireylerin hem kendilerine hem de topluma karşı görev bilinciyle hareket etmelerini sağlar. Vatanseverlik, ülkeye duyulan derin bağlılıkla birlikte fedakarlık yapma isteğini besler. Dürüstlük, toplumsal güvenin temeli olup birlik duygusunu güçlendirir.

Özgürlük ise bireylerin kendilerini ifade edebilmelerini sağlayarak aidiyet hissini pekiştirir; böylece milli birlik, saygı ve hak temelli bir zeminde kalıcı hale gelir.

Milli Birlik Ve Beraberlik İçin Medya Ve Dijital Araçların Doğru Kullanımı

Günümüzde milli birlik ve beraberliğin güçlendirilmesinde medya ve dijital araçların etkin ve doğru kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Bu araçlar, toplumsal bilinç oluşturmak, ortak değerleri pekiştirmek ve sağlıklı bilgi akışını sağlamak açısından belirleyici bir rol oynar.

Bu nedenle, dezenformasyondan uzak durmak, bilginin kaynağını titizlikle araştırmak ve bilinçli bir kullanıcı olmak önemlidir.

Bunun için toplumda bireylerin, dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerilerine sahip olması gereklidir.

Dijital okuryazarlık, farklı teknolojilerin doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasının yanı sıra doğru bilgiye ulaşma, bilgi üretme ve paylaşma ile öğrenme-öğretme süreçlerinde teknolojiden faydalanabilme becerilerini içermektedir (**Hamutoğlu vd., 2017, s. 411**).

Medya okuryazarlığı ise, erişim, anlama, analiz, değerlendirme ve üretim gibi becerileri içeren kültürel bir süreçtir.

Birey, medya mesajlarının (*grafik, görüntü, ses, video, yazılı metin gibi*) içeriğini anlamak, doğru analiz etmek ve değerlendirmek zorundadır. Ayrıca, yeni medya ortamlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlarla içerik üretme becerisi de önemli bir yer tutar (**Karaduman, 2019, s. 686**).

Bu becerilerin geliştirilmesi, bireylerin medya ve dijital içeriklere karşı bilinçli ve eleştirel yaklaşımlarını sağlar. Milli birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi için toplumda dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı düzeyinin artırılması; dezenformasyonun önlenmesi, ortak değerlerin pekiştirilmesi ve sağlıklı iletişim ortamlarının oluşturulması açısından hayati önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla bireylerin medya içeriklerini doğru okuma ve bilgi üretme becerilerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Milli birlik ve beraberlik, bir milletin varlığını sürdürebilmesi ve güçlü bir toplum oluşturabilmesi için vazgeçilmez unsurlardır.

Ortak kültür, dil, tarih, inanç ve değerler etrafında şekillenen bu birlik, ancak milli egemenlik, milli kültür ve milli bilinç gibi temel öğelerin yaşatılmasıyla mümkündür.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vurguladığı gibi, milli birlik ve beraberlik devletin temeli olup, çağdaş ve güçlü bir toplumun inşasında en önemli dayanaklardan biridir.

Eğitim, bu sürecin en güçlü aracıdır; bireylerin hem kişisel gelişimini destekler hem de milli değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Ayrıca, günümüzde medya ve dijital araçların bilinçli ve doğru kullanımı, milli birlik duygusunun pekiştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Toplumun dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi, ortak değerlerin korunması ve sağlıklı iletişim ortamlarının oluşturulması için elzemdir.

Sonuç olarak, milli birlik ve beraberlik; ortak değerlerin içselleştirilmesi, eğitimle desteklenmesi ve teknolojik araçların doğru kullanımıyla sürdürülebilir.

Bu sayede millet, hem geçmişinden güç alarak geleceğe güvenle bakabilir hem de çağdaş ve uygar bir toplum olma hedefine ulaşabilir.

Kaynak

Arsal, S. M. (1930). Türk Dili İçin. Ankara: Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti.

Atatürk Araştırma Merkezi. (2023, Haziran 27). Milli birlik ve beraberlik anlayışı. <https://atam.gov.tr/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beraberlik/>

Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) (2024). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II (1922-1924). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. <https://atam.gov.tr/wp-content/uploads/2024/03/Ataturkun-Soylev-ve-Demecleri-C2.pdf>

- Dal, K. (1985). Milli egemenlik ve temsili. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2(4), 97–110.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2014). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.) Eğitim bilimine giriş içinde (s. 3-22). Ankara: Pegem.
- Erendil, M. (1985). Atatürkçü düşünce ışığında milli birlik. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2(4), 121–162.
- Eroğlu, H. (1986). Milli birlik ve beraberlik. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 3(7), 85–100.
- Hamutoğlu, N. B., Canan Güngören, Ö., Kaya Uyanık, G., Gür Erdoğan, D. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe 'ye Uyarlama Çalışması. Ege Eğitim Dergisi, 18(1), 408-429. <https://doi.org/10.12984/egedfd.295306>
- Hoşgörür, V. (2014). Eğitimin toplumsal temelleri. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). Eğitim bilimine giriş içinde (s. 131-160). Ankara: Pegem.
- İnan, A. (2009). Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler (8. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, A. (2010). Medeni bilgiler ve Türk Milletinin El Kitabı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Karaduman, S. (2019). Yeni medya okuryazarlığı: Yeni beceriler/olanaklar/riskler. Erciyes İletişim Dergisi, 6(1), 683-700. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.484193>
- Kuşçi, A. (2021). Milli Mücadele dönemi Türk eğitim tarihi (1920–1923). Kafdağı Dergisi, 6(2), 147–164.
- Saygılı, G. (2015). Değerin tanımı, özellikleri ve sınıflandırılması. Gündüz, M. (Ed.). Değerler Eğitimi içinde (s. 1-18). Ankara: Maya Akademi.
- Serbest, M. B. (1996). Milli birlik ve beraberlik ilkesi içinde bölünme, Yüksek Lisans Tezi, <https://tez.yok.gov.tr>.
- Sezer, A. (1999). Atatürk, Cumhuriyet ve eğitimde millilik ve bütünlük. Erdem, 11(33), 873–882.
- Ünalp, F. R. (2022). Tarih bilinci ve milli şuurlar. Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu Bildiriler II. Cilt, 297-310.

KADIN SOSYAL TARIM GİRİŞİMCİLİĞİ VE SOSYAL ÇİFTÇİLİK YOLUYLA SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL BÖLGELER (SOFAR) AB ERASMUS+ STRATEJİK ORTAKLIKLAR PROJESİ

H. Güçlü YAVUZCAN*

Projenin Amacı ve Kapsamı

Kadınlar ve istekli gençler yeterli iş bulamadıkları için kırsal alanlar terk edilme riskiyle karşı karşıyadır. Ayrıca eğitim fırsatlarından ve mevcut çiftlikleri veya diğer kırsal işletmeleri devam ettirecek becerilerden de yoksundurlar. Tarım ve ilgili alanlarda sosyal amaçlı sosyal girişimciliğin, dezavantajlı nüfus için yeni fırsatlar yaratırken kırsal alanları canlandırmak için çok başarılı bir model olduğu kanıtlanmıştır. Kavram Türkiye’de neredeyse hiç bilinmemekte ve seyrek olarak kullanılmaktadır, oysa kavramın ele aldığı sorunlar çok açıktır. Çiftlikler terk ediliyor, kırsal alanlar nüfus kaybediyor ve hırslı gençler büyük şehirlere taşınıyor. Sadece daha fazla kırsal girişimcilikle doldurulabilecek bir istihdam ve eğitim eksikliği söz konusudur.

Bu nedenle, 2023-1-TR01-KA220-HED-000153489 “Kadın Sosyal Tarım Girişimciliği ve Sosyal Çiftçilik Yoluyla Sürdürülebilir Kırsal Bölgeler (SOFAR)” Projesinin genel amacı, Üniversite ve **STK** tabanlı bir çekirdek sosyal tarım girişimciliği katalizör grubunun beceri ve yetkinliklerini geliştirerek bu kavramın daha iyi tanınmasını, Üniversite programlarına ve **STK** yetişkin eğitimine entegre edilmesini sağlamak ve böylece kırsal alanlardaki kadınların ve dezavantajlı öğrencilerin öğrenme ve istihdam fırsatlarını teşvik etmektir. Proje, kapsayıcılık ve çeşitliliğin kilit kavramlarından biri olan tarımda sosyal girişim fikrini teşvik edeceğinden, öğrenme ve istihdamda kapsayıcılık ve çeşitliliği ele almaktadır.

Türkiye’de tüm eğitim seviyelerindeki kadınlar girişimcilik için temel becerilerden yoksundur. Ayrıca, küçük ölçekli çiftçilikten mütevazı tarım turizmi ve gıda üretimine ve daha büyük yenilikçi yaklaşımlara kadar her düzeyde başarılı tarım girişimcilerinin teşvik ve rol modellerinden yoksundurlar. Bunlar Almanya, Slovenya ve Portekiz gibi ülkelerde mevcuttur ve transfer edilmeleri gerekmektedir. Ek gelir kazancına ilave olarak olarak sosyal tarım, sosyal sektörde ilgili eğitime sahip çiftçi ailesi üyelerine bunu çiftliğe yakın bir işyeri şeklinde kullanma fırsatı da sunmaktadır.

Öte yandan, sosyal tarım girişimciliği Avrupa ülkelerindeki üniversite çalışmalarında neredeyse hiç yer almamaktadır. Bu proje, sosyal tarım girişimciliği konusunda modüller oluşturarak tarımsal çalışmalar, işletme çalışmaları, sosyal bakım ve bölgesel kalkınma alanlarındaki öğrencilerin girişimcilik yetkinliklerini geliştirmeyi ve bu kilit kavramı çalışma programlarına entegre etmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra üniversitelerin, sosyal tarımda toplum desteği, çiftlik gelirinin çeşitlendirilmesi ve kuşak geçişine yönelik diğer stratejiler için hizmet öğrenimi yaklaşımları

**Prof. Dr.,Proje Koordinatörü, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Endüstriyel Tasarım Bölümü*

geliştirerek bu becerilerin yaygınlaşmasına yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir. Hizmet öğrenimi, öğrencilerin bir uygulama alanına gönderilerek bu alanda yardımcı olmaları ve eyleme geçirilebilir yetkinlikler geliştirmek için bilgilerini uygulamaları yoluyla öğrenmeleridir. Üniversite-toplum-iş dünyası işbirliğine yönelik bir kavramdır.

Proje ortakları Almanya, Portekiz ve Slovenya’da, ihtiyaç analizimizin de ortaya koyduğu gibi, sosyal tarım girişimciliği bireylerin ve küçük toplulukların inisiyatifiyle kendiliğinden gelişmiştir. Daha nitelikli ve hırslı girişimcilerin olması ve iyi niyetli kırsal aktivistlerin sektöre özgü girişimcilik becerilerini daha sistematik ve kabul görmüş bir şekilde öğrenme fırsatına sahip olması halinde, bu kavram çok daha yüksek bir potansiyele sahip olacak ve dezavantajlı nüfus için çok daha fazla fırsat yaratacaktır.

Proje tarafından dile getirilen ihtiyaçlara göre, sosyal tarım girişimciliği projemizde, özellikle sosyal tarımı destekleyen ve bu konuda eğitim veren önde gelen kuruluşlar, iyi gelişmiş iki sosyal tarım işletmesi ve önde gelen bir kadın iş destek ve eğitim ağını içeren bir konsorsiyum oluşturulmuştur. Bu kuruluşlar, sosyal tarım işletmelerinin nasıl oluşturulacağına ilişkin bilgileri pekiştirmeyi ve geliştirmeyi ve bu bilgileri sürekli eğitime entegre etmeyi amaçlamaktadır.

“Sosyal tarım girişimciliği alanında kırsal kesimdeki kadınların beceri ihtiyaçlarının haritalanması” olarak adlandırılan projenin ilk aşamasında, proje ortağı ülkelerde sosyal tarım girişimciliği alanında halihazırda var olan iyi uygulamalar tespit edilmiş, literatür analizi yoluyla sosyal tarım ve kadın tarım girişimciliğinin anlaşılması ve geliştirilmesine dayalı ülke raporları hazırlanmış, ilk literatür çalışmalarının bulgularına dayanarak çiftçiler/paydaşlarla derinlemesine nitel görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, EntreComp çerçevesinde sosyal tarım girişimciliğine özgü tanımlayıcılar analiz edilmiş, öğrenme faaliyetlerine rehberlik etmek ve farkındalığı artırmak için sosyal tarım girişimciliği yetkinliklerinin çekici, görselleştirilmiş bir çerçevesi sunulmuş ve sosyal girişimciliğin kırsal alanların istikrara kavuşturulmasına ve canlandırılmasına nasıl katkıda bulunabileceğine ilişkin tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu aşamanın sonunda, yukarıdaki hususlara ilişkin tüm dokümantasyon, ortak ülkelerin ana dillerine çevrilen bir sentez raporu olarak yayımlanmıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmaların tamamlanmasının ardından, yetkinlik matrislerinin nihai sonuçları, içeriği hedef gruplarının özel ihtiyaçlarına göre belirlenen *(ilk aşamanın sentez raporunda çerçevesi çizilen)* 10 modülden oluşan eğitim programı ve ilgili video ve sunumlarla ilişkilendirilmiştir.

Sonuç olarak, gerekli yetkinlikleri sistematik olarak geliştirmek için EntreComp yetkinlik çerçevesinin sistematik olarak uygulanmasını sağlayan sosyal tarım girişimciliği üzerine yüksek kaliteli eğitim materyali elde edilmiştir. Bu son derece yenilikçi bir yaklaşımdır ve ilk kez bu çerçevede sosyal tarım girişimciliğine özgü tanımlayıcılar oluşturmaktadır. Bunlar, mevcut iyi uygulamaların *(sosyal çiftliklerin)* kullandığı yetkinlikler hakkında sistematik ve orijinal araştırmalara dayanmaktadır. Ayrıca, **HE-AE** kesişen formuyla örgün ve yaygın eğitim arasındaki bağlantıların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Modül içeriği, 18-22 Kasım 2024 tarihlerinde Portekiz’de düzenlenen bir eğitim programı aracılığıyla ortak ülkelerden 20 katalizör ile test edilmiştir.

Sonuç olarak, kırsal alanlarda yenilikçi iş kurma ve istikrar sağlama kavramlarının üniversite çalışmalarına entegrasyonu için son derece yenilikçi modüller oluşturulmuştur. Söz konusu modüller ve modüller kapsamında oluşturulan eğitim kitabı üniversite öğrencileri ve kırsal alanlardaki yetişkinler için yenilikçi öğrenme, bu alanlardaki girişimcilik potansiyelini ortaya çıkarmanın anahtarı olacaktır. Ayrıca, eğitim kitabı ve modüller, eksiksiz bir eğitim materyali oluşturmak için her bir modülün videoları, iyi uygulama videoaları ve sunumları ile zenginleştirilmiştir.

Kırsal kalkınmanın sosyal tarım girişimciliği kavramı aracılığıyla dezavantajlı öğrenciler için öğrenme fırsatlarıyla birleştirilmesi Türkiye’de yeni bir konu olup, söz konusu kavram Avrupa’daki üniversite öğretiminde neredeyse yoktur. Eğitim kitabının ek araçlarla *(videolar, podcastler ve*

sunumlar) birlikte bu boşluğu dolduracağını ve Projenin ilerleyen aşamalarında eğitimli katalizörler tarafından yürütülecek olan Üniversite modülleri ve **STK**'lar için mikro-kredilendirme sertifikasyonu için güçlü bir temel sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tarım ve Bölgesel Kalkınma Bağlamında Sosyal Tarım

Sosyal Tarım Avrupa'daki farklı paydaşlar için geliştirmekte olan bir konu olup, çiftçilerle birlikte, çiftçi örgütleri, sosyal çiftliklerin hizmet kullanıcıları ve onların örgütleri, sosyal ve sağlık hizmetleri sağlayıcıları, sosyal ve sağlık hizmetlerindeki diğer paydaşlar ve yerel, bölgesel ve ulusal yetkilileri kapsamaktadır.

Sosyal Tarımın (SF) geliştirildiği iki ana yön vardır:

Geleneksel olarak, ortak ülkelerdeki organizasyon ve kapsam bakımından farklı olan birçok sosyal kuruluş, çiftlik çalışmalarını uzun süredir çeşitli engelliler, rehabilitasyon ve bakım gibi farklı müşteri grupları için pedagojik ve iyileştirici bir araç olarak kullanmaktadır. Bu nedenle bu grupları barındırmak için çiftlikler ve bahçeler işletmektedirler.

Söz konusu faaliyetler günümüzde daha da genişletilirken, son zamanlarda çiftliklerde gelir çeşitlendirme aracı olarak sosyal çiftçiliğin geliştirilmesi ikinci bir yön daha önemli hale gelmektedir. Örneğin kişinin kendi çiftliğinde ilgili kuruluşlar tarafından sunulan konaklama ve/veya sosyal hizmetlerin yanı sıra yaşlı bakımı, anaokulları gibi kendi hizmetlerini sunması ve ayrıca çiftlikteki çeşitli hassas gruplar için eğlence programları gibi daha düşük bariyerli teklifleri ortaya koyması gibi hususları içermektedir.

Sosyal tarım, yaşlı, engelli ve daha az üretken aile ve köy üyelerinin bakımının günlük yaşamın bir parçası olduğu kırsal kesimdeki geleneksel bakım ve entegrasyon ağları üzerine inşa edilebilir. Bu geleneklerden bazıları, çerçeveci ailelerin kadın üyelerinin hemşire, ev ekonomisi, bakıcı vb. gibi sosyal odaklı eğitim ve öğretimi seçmelerinin hala oldukça olağan olduğu gerçeğine dayanmaktadır.

Türkiye dünyada ilk on ekonomi arasına girmeyi hedeflemektedir. Bunun için yeni gelişen endüstrilere yönelik işgücü arzının artırılması gerekmektedir. Tarım ve özellikle tarımdaki kadınlar için bu durum, küçük geleneksel aile çiftliklerindeki düşük verimli istihdamın yerini yüksek verimli tarımda ve daha verimli kırsal alanlarda daha profesyonel katılımın sağlanması ve erkek işgücünün geri kalanının bir bütün olarak yüksek verimli sektörler için serbest bırakılması gerektiği anlamına gelmektedir. Çeşitli girişimler kırsal alanları istikrara kavuşturmayı ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal tarım kavramı şu anda Türkiye'de çok görünür değildir, ancak kadın kooperatifleri gibi istikrar sağlayıcı kurumların desteklenmesine yönelik girişimler, bu kavramın potansiyel destekleyicileri olarak umut vaat etmektedir. Kooperatifler giderek daha rekabetçi hale gelen ekonomik ortamdan zarar görmüşlerdir ancak yine de kırsal alanların yeniden canlandırılması için bir çekirdek olabilirler.

Daha küçük, ancak daha üretken ve çeşitli bir kırsal ekonominin bu meta-gelişimi, geçtiğimiz on yıllarda ortaklığın diğer ülkelerinde az çok gerçekleşmiştir.

Artan kırsal yoksulluk, tarımın kadınsılaşmasına ve kırsal alanlarda geçim kaynaklarının çeşitlenmesine yol açmıştır. Tarımsal üretimle ilgili sosyal ilişkilerin sermaye yoğun yeniden örgütlenmesinde, kırsal kesimdeki erkekler kırsal işgücü piyasasında inşaat, ticaret ve turizme yoğunlaşırken, kırsal kesimdeki kadınlar ücretsiz aile işçisi, ücretli çalışan, düşük ücretli mevsimlik göçmen tarım işçisi, gündelikçi ve serbest girişimci olarak çiftlik işlerinde çalışmıştır.

Türkiye'de 1999 yılından bu yana kadın kooperatifleri, kırsal kesimdeki kadınların kaynaklara erişimini artırmayı ve ücretsiz aile işçilerini girişimci olarak kırsal ekonomiye entegre etmeyi

amaçlamaktadır. Bu örgütlenmelerin kırsalda kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesinde etkili olması beklenmektedir. Kadın kooperatifleri 1999 yılından bu yana Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı tarımsal kalkınma kooperatifleri, 2013 yılından bu yana ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı ev eksenli el sanatları üretim kooperatifleri veya kadın girişimcilik, üretim ve işletme kooperatifleri olarak faaliyet göstermektedir. Kadın tarımsal kalkınma kooperatifleri hayvancılık, yeşil konut, sebze üretimi, agro-turizm ve yüksek verimli tek ürün üretimi konularında uzmanlaşırken, diğerleri mesleki eğitim vermekte ve kırsal alanlarda el sanatları veya tek ürün üretiminde yeni girişimler başlatmak için pazarlama fırsatları sunmaktadır.

Portekiz'de son yıllarda çiftlik sayısında keskin bir düşüş yaşanmıştır. Kalanlar ise yüksek verimli işler ve/veya gelir çeşitlendirmesi arayışındadır. Kadınlar genellikle gelişime öncülük etmektedir ve daha eğitilmiş kadınlarda da kırsal yaşam için bilinçli kararlar alma eğilimi vardır. Bir kavram olarak sosyal tarım halihazırda pek çok iyi uygulamada yer almaktadır ve kadınlar çoğunlukla gelişime öncülük etmektedir.

Çiftlik gelirlerinin çeşitlendirilmesi ve bölgesel kalkınma fırsatlarından yararlanma alternatifleri bulunmaktadır. Bu amaçla, son on yılda birkaç girişim başlatılmış ancak çoğu durdurulmuştur. Son zamanlarda, kentsel bahçecilik alanındaki girişimler sosyal tarım unsurlarını içermekte ve yaymaktadır. 100 paydaşın katıldığı bir konferansta, özellikle tedavi edici etkilere odaklanılarak bu alanda eğitim ve araştırmaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Ortaklar, ulusal mevzuatın ve güçlü bir paydaş ağının olmamasını, sosyal tarımın daha geniş bir alana yayılmasının önündeki ana engel olarak görmektedir; çünkü sosyal tarım farklı düzenlemeler arasında sıkışmak zorunda kalmakta, bu da aşırı bürokrasiye ve finansman eksikliğine yol açmaktadır.

Sosyal tarım kavramı Portekiz'de yeni gelişmekte olan bir kavramdır ve bu faaliyeti entegre politikalar ve girişimlerden oluşan tutarlı bir bütün halinde çerçeveleyecek ve düzenleyecek kurumsal bir altyapıdan hala yoksundur. Özellikle sosyal tarımı ilgilendiren ulusal politikalar yoktur ve kurumlar ile uygulayıcılar arasındaki etkileşim düzenli bir uygulama şeklinde değildir. Ancak, bunları birleştiren ortak bir çerçeve olmamasına rağmen ülkenin çeşitli yerlerinde çok sayıda ilginç proje yürütülmektedir.

Son birkaç yılda, sosyal tarım alanında Portekizli ortakların da dahil olduğu iki ana Avrupa projesi tespit etmek mümkündür: **MAIE** projesi "*Avrupa'da Çok Fonksiyonlu Tarım - Organik Çiftliklerde Sosyal ve Ekolojik Etkiler*" ve **DIANA** projesi "*Sürdürülebilir Tarımda Engellilik: Uygulayıcıların Eğitimi için Yeni Bir Yaklaşım*".

2013 yılında Agrobio ve **CERCICA** (*Cascais'in Uyumsuz Vatandaşlarının Eğitimi ve Rehabilitasyonu Kooperatifi*) Sosyal Tarım alanında bir Pilot Eğitim Programı düzenlemiş ancak bu program devam etmemiştir. Fakat **CERCICA**, Portekiz'in ilk Sosyal Tarım markası olan ve halen tarım ve yeşil alanların bakımı ve rehabilitasyonu ile ilgili çok sayıda hizmet sunan Cerplant'ı yaratmıştır.

Özellikle kentsel alanlarda uygulandığında en çok ilgi gören alanlardan biri sosyal bahçeciliktir. Cascais'de bahçecilik girişimlerinin uygulanması, çeşitli ortakların ve ilgili paydaşların işbirliği yaptığı ve sorumlulukları paylaştığı katılımcı bir süreci içermektedir.

2017 yılında Sosyal ve Tedavi Amaçlı Bahçecilik (**STH**) konulu ilk Ulusal Kolokyum, Portekiz Bahçecilik Derneği (**APH**) tarafından **CERCICA** ve Cascais Belediyesi ortaklığında Lizbon'da düzenlenmiştir. Toplantıda, bu tür bahçeciliğin, topluma sosyal bir hizmet sunarken tarımsal işletmeler için gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesini teşvik ettiği için sosyal tarımla ilgili olduğu değerlendirilmiştir.

Slovenya'da, çoğunlukla emekliliğe yakın yaşlı çiftçiler tarafından işletilen bazı geleneksel çiftçilik yapıları bulunmaktadır. Ancak daha küçük işletmeler, daha büyük ailelerin tüm üyelerini geçindiren tamamen ticari kuruluşlardan ziyade karma gelirli bir yapının parçasıdır. Sonuç olarak, genç çiftçiler tarafından işletilen çiftlikler daha büyük ve daha üretken olma eğilimindedir. Bunların

birçoğu karma bir gelir kaynakları portföyü ve çeşitli organik gıdalar gibi tarımsal ürün pazarında karlı ve yüksek verimli nişler aramaktadır. Kırsal alanların yüksek yaşam kalitesine sahip bir yer olarak canlandırılması ya da korunmasına yönelik özel bir politika bulunmaktadır. Ayrıca Slovenya'da sosyal tarım kavramı giderek daha popüler hale gelmekte, sosyal sektörün çiftlik işlerini özel ihtiyaçları olan nüfus için bir öğrenme ve istihdam aracı olarak kullanmasıyla başlayıp, çiftlik gelirlerini çeşitlendirme aracı olarak sosyal tarıma kadar uzanmaktadır. Slovenya, kamu yararına yönelik sosyal ve kar amacı gütmeyen girişimcilik konusunda zengin bir geleneğe ve ilgili mevzuata sahip olmasıyla da öne çıkmaktadır.

Slovenya'nın kırsal alan vizyonu, kırsal bölgeyi tüm sosyal gruplar için iş, yaşam ve eğlence için cazip bir yer olarak tanımlamaktadır. Daha spesifik olarak bu, nüfusun demografik ve mekânsal olarak homojen bir dağılım göstermesi ve yüksek bir yaşam kalitesine sahip olması anlamına gelmektedir:

- İyi bir gelir sağlayan, değer katan ve temel ihtiyaçları yerel olarak karşılayan ve hareketlilik ihtiyaçlarını azaltan işler (*yüksek teknolojlili endüstriler de dahil olmak üzere geleneksel ve yeni istihdam biçimlerinde*), konut, hizmetler ve altyapı; yeni hareketlilik biçimleri (örn. ulaşım paylaşımı) ve hizmet sunumundan yararlanılır;
- Diyaloğa, çatışma çözümüne ve yeni fikirlere (girişimci yenilikçilik dahil) açık ve yeni gelenleri kabul eden bir ortamda iyi kişiler arası ilişkiler, dayanışma ve nesiller arası işbirliği;
- Temiz hava ve su, iyi korunmuş bir doğal çevre, peyzaj karakteri ve verimli toprak gibi kamu malları; doğanın korunmasının önemine ilişkin toplumda içselleştirilmiş kavramlar;
- Tüm nesiller için rahat, güvenli ve iyi bir yaşam, aktif yaşlanma, yüksek dijital okuryazarlık, kalkınmanın itici gücü olarak gençler, daha az eşitsizlik ve daha fazla dayanışma ve işbirliği.

Slovenya'da “**sosyal çiftçilik**” veya “**sosyal tarım**”, tarımsal kaynakların ve çiftçiliğin tedavi edici, rehabilite edici veya sosyal içerme amaçları için kullanılması olarak anlaşılmaktadır. Tarımsal üretimi sosyal hizmetlerle harmanlayarak engelliler, yaşlılar veya sosyal dışlanma riski altında olanlar gibi hassas gruplar için bütünleştirici bir alan sağlamaktadır.

Slovenya'da sosyal çiftliklerin çoğu kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları ya da sosyal girişimler tarafından işletilmektedir. Aile çiftlikleri ya da özel girişimciler tarafından işletilen sosyal çiftliklere nadiren rastlanır. Bu yaklaşım, sosyal hizmetleri geleneksel tarım faaliyetlerine entegre etmenin yollarını araştıran küçük aile çiftlikleri ve kooperatifler için giderek daha cazip hale gelmektedir.

Slovenya'da sosyal tarım genellikle organik ve sürdürülebilir uygulamalarla ilişkilendirilmiştir.

Tarımsal birlikler ve sosyal kooperatifler gibi yeni sahiplik ve işbirliği biçimleri ortaya çıkmış, ortak bir ekonomi anlayışını teşvik etmiş ve kaynakların toplum içinde yeniden dağıtımı için bir platform sağlamıştır. Ayrıca, sosyal çiftçilik yoluyla çiftlik gelirinin çeşitlendirilmesi sadece cazip bir seçenek değil, aynı zamanda birçokları için bir gereklilik haline gelmiştir. Sloven çiftçiler sosyal tarıma sadece bir alternatif olarak değil, modern, dayanıklı ve sosyal odaklı bir tarım modelinin ayrılmaz bir parçası olarak bakmaktadır.

Slovenya'da sosyal tarım alanındaki kilit oyuncular arasında **STK**'lar, kooperatifler, aile çiftlikleri, sosyal girişimler ve çeşitli dernekler gibi bir dizi paydaş yer almaktadır. Bu kuruluşlar genellikle kamu kurumlarıyla işbirliği yapar ve kırsal kalkınma, sosyal içerme ve sürdürülebilir tarımı amaçlayan hükümet programları tarafından desteklenir.

Slovenya'da sosyal tarımı destekleyenler genellikle sürdürülebilir kalkınma, sosyal içerme ve

tarımın tedavi edici ve sosyal değerinin tanınmasını savunan kuruluşlardır. Bunlar arasında uzman **STK**'lar, araştırma kurumları, üniversiteler ve bazen de yerel veya bölgesel hükümetler yer alır. Slovenya'da sosyal tarımı anlamak için önemli olan kurum ve kuruluşlar Tarım, Ormancılık ve Gıda Bakanlığı, Çalışma, Aile, Sosyal İşler ve Eşit Fırsatlar Bakanlığı ve Ekonomi, Turizm ve Spor Bakanlığı'dır. Bu kurumlar genellikle sosyal tarım girişimleri için finansman, politika geliştirme ve destek programları sağlar.

Almanya'da, çiftlik sayısının azalması, işletme büyüklüklerinin artması ve genel olarak yüksek verimli tarım sektörüne organik tarım, tarım turizmi ve diğer gelir çeşitlendirme biçimlerinin, girişimcilik inisiyatiflerinin artan payının eşlik etmesi gözlemlenmektedir. Bu girişimler genellikle kadınlar tarafından, genç neslin iyi eğitilmiş kadın aile üyeleri ya da geleneksel aile çiftliklerine ortak olan **“yeni”** çiftçiler tarafından yönetilmektedir. Birimler daha büyük ve daha teknik hale gelirken, çiftçiler daha eğitilmiş hale gelmekte, aile çiftliklerinin gelenekleri korunmakta ve temel amaç en yüksek karı elde etmek değil, sürdürülebilir bir geçim kaynağı yaratmak olmaktadır.

Sosyal tarım bu tür gelir çeşitlendirmesinin önemli bir parçasıdır ve aynı zamanda sosyal kuruluşların çiftçilikle uğraşması da uzun bir geleneğe sahiptir. Eğitimci, hemşire, bakıcı ve özel ihtiyaçlar öğretmeni gibi sosyal meslekler ve uğraşlar her zaman kırsal kesimdeki kadınların tercih ettiği eğitim ve öğretim arasında yer aldığından, sosyal çiftçilikle uğraşmak makul bir çeşitlendirme olmuştur.

Sosyal Tarım, Alman tarımında büyüyen bir trenddir. Bavyera'da 2014 yılında sosyal çiftçiliğe ilişkin ilk genel bakış çalışması tanımlanmıştır:

“Sosyal tarım terimi, sosyal hizmetlerin tarımsal ve ormancılık üretim biçimleriyle birleştirilmesini ifade eder. Sosyal çiftçiliğin kökleri uzun yıllar öncesine dayansa da, bu araştırma alanı ancak son yıllarda sistematik olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bunun arka planında, ilk olarak, özellikle küçük çiftliklerin geçimlerini sağlamak için giderek daha fazla yeni yollar araması (*çok işlevlilik ve çeşitlendirme*), ikinci olarak, sosyal girişimcilik biçimlerinin önem kazanması ve böylece sosyal hizmetlerin sağlanmasında pazara yeni oyuncuların girmesi ve üçüncü olarak, **“doğa”** faktörünün sadece yeni aktif maddeler ve malzemeler arayışındaki teknoloji ve iş dünyasında değil, aynı zamanda eğitim, öğretim, sağlık ve sosyal sektörlerde de artan bir ilgi görmesi yatmaktadır.

Bavyera'da sosyal tarımı teşvik etmek için yönlendirici fikirlerden biri, çiftçi ailelerden gelen birçok kadının sosyo-pedagoji, eğitmenlik, engelli insanlarla çalışma vb. gibi sosyal mesleklerde resmi bir eğitim ve öğretime sahip olmasından yararlanmak olmuştur. Çiftçilikle bağlantılı sosyal faaliyetlerin potansiyeli, engelli insanlar için atölyeler, manastırlar ve diğer kurumların hayvanlarla çalışmayı, bahçeciliği vb. pedagojik bir araç olarak kullanması ve müşterilerinin yararına **“iyileştirici ortamlar”** kullanması nedeniyle uzun süredir kanıtlanmıştır.

Gelir çeşitlendirmesinin finansal motivasyonu, bu geleneksel faaliyetlere **“girişimci bir yön”** katmış ve bunları aile çiftlikleri için erişilebilir ve cazip hale getirmiştir. Günümüzde çiftliklerin %66'sının turizm, yenilenebilir enerji (*özellikle güneş modülleri*) ve doğrudan pazarlama gibi bir tür gelir kombinasyonu uyguladığı tahmin edilmektedir.

Sosyal tarım, diğerlerinin yanı sıra van Elzen, **HS Kassel** tarafından geliştirilen kavramları takip eden umut verici bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda **“Bayerische Landesanstalt für Landwirtschaft”**, özellikle yaşlılarla çalışmaya odaklanarak sosyal tarım için ilk kılavuzu 2018'de yayınlamıştır.

Bakanlık tarafından kavramsal, finansal ve eğitimsel desteğin geliştirilmesine paralel olarak, tarımdaki paydaşlar 2018'den itibaren, geleneksel çiftçi örgütü Bavyera Çerçevéciler Birliği (*Bayerischer Bauernverband BBV*) gibi önde gelen kuruluşların yanı sıra organik tarım örgütleri Naturland ve DEMETER ile sosyal bakım örgütlerinin yanı sıra bireysel sosyal çiftliklerin de üye olduğu **“Sosyal Tarım Derneği”** kurulmuştur. Ayrıca **CAP (AB'nin Ortak Tarım Politikası)** ve

tarımdaki diğer politikalar, çiftliklerin yanı sıra paydaşlarla yakın temas halinde olan profesyonel bir tarım danışmanları ağı ortaya çıkarmıştır. Son tahminlere göre, “sosyal tarım” olarak kategorize edilebilecek 300 ila 500 birim bulunmaktadır ve bunların yaklaşık %60’ı organik tarım ilkelerine göre işletilmektedir.

Sosyal çiftlik olarak kurulan çiftlikler ve birimler giderek artmaktadır. Bu birimlerden bazıları terk edilmiş çiftlikleri (örneğin arazinin çoğunun kiraya verildiği) yeniden faaliyete geçirmektedir. Bu tür faaliyetler çoğunlukla sosyal bakım alanında eğitim ve deneyime sahip kurucular tarafından yürütülmektedir. Bazıları böyle bir eğitime sahip aile üyeleridir, ancak dışarıdan kurucuların aile çiftliklerini devraldığı ve yeniden amaçlandırdığı durumlar da bulunmaktadır.

Demografik değişim nedeniyle genel olarak yaşlılara yönelik hizmetlere olan talep artmıştır. Yaşlı bakım personelinin yaklaşık %50’sinin göç geçmişine sahip olması ve göçmenlerin metropollerde kümelenmesi nedeniyle bakım personeli eksikliği nedeniyle kırsal alanlarda daha az hizmet sağlanması gelişmenin bazı itici güçleridir. Kırsal bölgelerden gelen insanlar, yer değiştirmeye hazır olmadıkları için yerel hizmetlere bağlıdır. Bu nedenle, yerel sakinler tarafından sağlanan yerde hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer bir etken de değerlerdeki değişimdir. Doğaya bağlılık, organik gıda vs. özellikle metropollerde yaşayan yüksek eğitimli kişiler tarafından takdir edildiğinden, bu kişiler çocukları için doğal ve kırsal ortamlarda eğitim ve bakım ortamları aramaktadır. Bu da “çiftlikte anaokulu” benzeri hizmetler için bir pazar yaratmaktadır.

Bavyera Tarım Bakanlığı’na göre Sosyal Çiftçilik şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Özel (sosyal) ihtiyaçları olan kişilerin, “kullanıcı” için bireysel, yeterli bir yaşam tarzını teşvik etmek ve tarımsal işletme için gelir ve/veya iş performansı şeklinde güvenilir katma değer elde etmek amacıyla tarım, kırsal ev ekonomisi, ormancılık ve bahçecilik alanlarında desteklenmesi ve istihdam edilmesi.”

Erasmus+ projesi Farcura (<https://farcura.eu/>), ortak ülkelerdeki sosyal tarımın sahiplik ve kökenlerine ilişkin bir tipoloji geliştirmiştir. Buna göre sosyal tarım:

- Bir aile çiftliği tarafından işletilmektedir,
- Sosyal STK tarafından yönetilmektedir,
- Kâr amacı güden özel bir işletme olarak yönetilmektedir,
- Sosyal ve sağlık kuruluşları tarafından işletilmektedir.

Söz konusu proje tarafından yapılan genel değerlendirmeye göre, çiftçiler sosyal tarıma aşağıdaki fırsatlarla motive olmaktadır:

- Çiftlik için ek gelir elde etmek;
- Çiftçinin ortağının evden çalışmasına olanak sağlamak;
- Çiftlikteki mevcut kaynakların/binaların kullanımı;
- İdealist güdülerle yeni bir faaliyet ve gelir alanı bulmak;
- Çiftlik hayatını zenginleştirmek.

Çiftçiliğin en önemli örgütü, derinlemesine örgütlenmiş olan ve çoğu çiftçi için en uygun bilgi, eğitim ve destek kaynağı olan Bavyera Çiftçiler Birliği’dir (BBV). Genel olarak konsepti desteklemekte ve özellikle de birçok bölgesel düzeyde örgütlenmiş olan Kadın Çiftçiler (Landfrauen) hareketi, çeşitlendirme için girişimci faaliyetleri desteklemekte, tavsiye etmekte, “eyalet kadın çiftçisi” (“Landesbäuerin”) birçok ilgili etkinlikte ve sosyal medyada yer almaktadır. Geleneksel çiftçi örgütlerinin yanı sıra, Naturland ve Demeter gibi “yeni” ve organik tarım temsilcileri de

projeyi desteklemektedir; zira sosyal çiftliklerin yarısından fazlası organik tarım ilkelerine göre işletilmektedir.

Engelli insanlara destek sağlama açısından bakıldığında, Alma - “**Arbeitsgemeinschaft Landwirtschaft mit allen**” (*Herkesle birlikte tarım çalışma grubu*) girişimi esas olarak engelli insanlar için tarımsal istihdam konusunda uzmanlığı desteklemekle ilgilenmektedir. Burada ilgili çiftlikler ve çok önemli ve yerleşik “**engelliler için atölyeler**” ana aktörlerdir (<https://www.netzwerk-alma.de>).

BAGLoB - Bundesarbeitsgemeinschaft Lernort Bauernhof e.V. (*Çiftlik Temelli Eğitim Federal Birliği*) sosyal çiftçiliğin pedagojik değerine dikkat çekmektedir. Tarım ve çiftlik işleri deneyimini çocuklara, gençlere ve yetişkinlere tanıtmayı amaçlamaktadır. Ana üyeleri “eğitim” ve “deneyim” çiftlikleridir. Bu kavramlar üzerine eğitim de verilmektedir. (<https://baglob.de/>)

Göçmenleri ve özellikle de refakatsiz çocuk mültecileri sosyal tarıma dahil etme girişimleriyle son zamanlarda çokça haber olan ve takdir edilen bir kuruluş “**Thüringer Ökoherz e.V.**” <https://bio-thueringen.de/themen/beratungszentrum-soziale-landwirtschaft/> (FARCURA 42 ff.’den özetlenmiştir) “Bu literatür taraması Bavyera eyaletine odaklanmaktadır. Çok yakın zamanda (2023 sonu) Thüringer Ökoherz, ilk bakışta sosyal tarımla ilgili kavram ve müfredatların detaylandırılmasında bir sıçrama sağlayan bir dizi Avrupa projesini (*SoFarEDU, SoFarTEAMS*) tamamlamıştır.

Ayrıca, Almanya’nın doğu eyaletlerinde, Doğu Alman devlet çiftlikleri (**LPG**) geleneğinde büyük birimler daha yaygındır ve artık 100’den fazla kişiyle çalışan Sosyal Çiftlikler vardır. Deneme aşamasında olan bu birimler, özel ihtiyaçları olan insanlarla çalışmanın daha büyük birimlerde de yönetilebilir olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca, organik tarım standart tarıma kıyasla daha fazla el emeği gerektirdiğinden, SF’de organik tarıma yönelik eğilim devam etmektedir.

3. Sofar Eğitim Referans Kılavuzu: Sosyal Tarım Girişimciliği Rehberi

Proje kapsamında geliştirilen **SOFAR** Eğitim Referans Kılavuzu, sosyal tarım girişimciliği alanında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlar için kapsamlı bir eğitim referansı oluşturmaktadır. Kadın Sosyal Tarım Girişimciliği ve Sosyal Çiftçilik Yoluyla Sürdürülebilir Kırsal Bölgeler (**SOFAR**) projesinin bir parçası olarak geliştirilen bu el kitabı, kırsal tarım ortamlarında ekonomik sürdürülebilirliği ve sosyal içermeyi teşvik etmek için temel rehberlik sağlamaktadır. Eğitim, işbirliği ve inovasyon için dinamik bir araç olarak tasarlanmış olup, bireyleri güçlendiren ve kırsal toplulukları güçlendiren sürdürülebilir ve kapsayıcı tarım uygulamalarını teşvik etmektedir. Kadın girişimcilerin desteklenmesine özel bir vurgu yapılarak, kırsal alanlarda yenilikçiliğin, ekonomik dayanıklılığın ve sosyal uyumun sağlanmasındaki önemli rollerinin olduğu kabul edilmiştir.

3.1. Eğitim Referans Kılavuzunun Hedefleri

Eğitim Referans Kılavuzunun temel amacı, katalizörleri (*sosyal tarım faaliyetlerinin oluşturulmasına ilham vermeyi, kolaylaştırmayı ve desteklemeyi amaçlayan kişiler*) ve öğrenenleri (*sosyal tarım faaliyetlerine ilgi duyanlar*) sosyal sorumluluk sahibi tarımsal işletmelerin kurulmasına ve yönetilmesine yardımcı olmak için gerekli bilgi, beceri ve araçlarla donatmaktır. Geleneksel çiftçilik uygulamaları ile yenilikçi sosyal girişimcilik modelleri arasında köprü kurmayı ve böylece uzun vadeli sürdürülebilirlik ve toplumsal etki sağlamayı amaçlamaktadır. Referans Kılavuzu özellikle şunları amaçlamaktadır:

- Kırsal alanlarda ekonomik çeşitlendirme aracı olarak sosyal tarım girişimciliği kavramının teşvik edilmesi;
- Engelli bireyleri ve dezavantajlı grupları destekleyen kapsayıcı iş uygulamalarının teşvik edilmesi ve tarımsal ticaret faaliyetlerine aktif katılımlarının sağlanması;
- Sosyal tarım girişimciliği için finansal yönetim, iş modellemesi ve dijital pazarlama konularında pratik bilgiler sağlayarak girişimcileri, özellikle de kadınları, girişimlerini etkili bir şekilde yönetmek için gerekli becerilerle güçlendirmek;
- Çiftçiler, sosyal girişimler ve destek kuruluşları arasındaki ortaklıkları teşvik ederek kırsal bölgelerde ağ oluşturmaya ve işbirliğine dayalı girişimciliği kolaylaştırmak;
- Sosyal tarımın bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyindeki politika çerçevelerine entegrasyonunu savunmak, bu tür girişimler için uzun vadeli destek ve sürdürülebilirlik sağlamak.

3.2. Referans Kılavuzun Yapısı

Referans Kılavuzu, her biri sosyal tarım girişimciliğinin kritik bir yönüne odaklanan on modül halinde düzenlenmiştir. Bu modüller, deneyimsel öğrenmeyi kolaylaştırmak için teorik bilgiler, pratik rehberlik ve gerçek dünyadan vaka çalışmaları sunmaktadır:

• Kırsal Alanların Farklı ve Dezavantajlı Öğrenciler için Uygun Hale Getirilmesi

Öğrenciler kırsal toplulukların karşılaştığı zorlukları keşfedecek ve çiftlik gelirlerini sürdürmek için çeşitlendirme stratejilerini inceleyeceklerdir. Bu modül, ekonomik ve demografik değişimlere bir çözüm olarak sosyal çiftçiliği tanıtmaktadır.

• Sosyal Tarım Girişimciliği Kavramı: Aynı Anda Hem Sosyal Hem Girişimci Nasıl Olunur?

Bu modül sosyal tarım girişimciliğini tanımlar ve ekonomik başarı ile sosyal etkinin dengelenmesini vurgular. Paydaş katılım stratejilerini ve misyon odaklı tarımda en iyi uygulamaları içerir.

• Almanya, Portekiz ve Slovenya'dan Sosyal Tarım Girişimciliği Örnekleri: Öğrenciler ve Bölgeler için Başarı

Vaka çalışmaları ve başarı hikayeleri, etkili sosyal tarım modellerini göstermekte ve öğrencilere iş planlaması ve sürdürülebilir uygulamalar hakkında pratik bilgiler sunmaktadır.

• Engelli Öğrenciler ve Çalışanlar ile Sosyal Tarım

Engelli bireyleri tarım ticareti yoluyla güçlendiren kapsayıcı işyerleri tasarlamak için pratik stratejiler sunmaktadır. Katılımcıların, özel tarım faaliyetlerini ve destekleyici çalışma ortamlarını keşfetmeleri amaçlanmaktadır.

• Sosyal Girişimcilik için İş Modelleri Nasıl Oluşturulur?

Katılımcılar, ekonomik hedefleri toplumun ihtiyaçları ile dengeleyerek sürdürülebilir büyüme ve uzun vadeli etki sağlayan uygulanabilir sosyal iş modellerinin nasıl geliştirileceğini öğreneceklerdir.

• Çalış ve Öğren: Engelli ve/veya Düşük Dil Yetkinliklerine Sahip Öğrenciler için Erişilebilir Öğrenme ve Eğitim

Bu modül, sosyal tarım eğitiminin geçmişleri veya yetenekleri ne olursa olsun tüm öğrenciler için erişilebilir olmasını sağlayan kapsayıcı eğitim yaklaşımlarına odaklanmaktadır.

• Asla Yalnız Gitme: Kırsal Bölgelerde Girişimcilik için Ağ Oluşturma

Kırsal girişimciliği geliştiren, çiftçileri kilit paydaşlar ve sektör profesyonelleri ile buluşturan ortaklıklar oluşturmak ve sürdürmek için etkili stratejiler sunmaktadır. İşbirliği ve mentorluk yoluyla kadın girişimcilerin güçlendirilmesine özel önem verilmektedir.

• Sosyal Amaçlı Finansal Beceriler, Yönetim ve Müşteri İlişkileri

Bu modül, sosyal tarım işletmelerinde sürdürülebilirliği sağlamak için temel finansal yönetim ilkelerini, bütçeleme tekniklerini ve müşteri katılım stratejilerini içermektedir.

• Tarımsal Girişimcilik için Dijital Beceriler: Organize Et, Öğret, Farkındalık Yarat, Sat, İkna Et

Bu modül, tarım ticaretinde pazarlama, sosyal yardım ve operasyonel verimliliği artırmak için dijital araçların ve platformların uygulanmasını tartışmaktadır. Bu modül, sosyal medya stratejilerini ve Yapay Zeka gibi yenilikçi dijital kaynakları da içermektedir.

• Kaynakları Artırın: İş Modelinizi Bölgesel Kalkınma için Finansman Programlarına Yerleştirin

Bu modül, AB politikaları ve ulusal programlarla uyumlu gelir akışları ve finansman mekanizmaları hakkında içgörüler sağlamaktadır. Hibe başvuruları, kitlesel fonlama ve özel-kamu ortaklıklarını inceleyerek kadın girişimcilerin fon fırsatlarına erişmeleri için stratejiler sunmaktadır.

Kapsamlı içeriği göz önünde bulundurduğunda, bu el kitabı, bireyleri ve toplulukları sürdürülebilir tarım ticaretinde başarılı olmaları için güçlendiren yapılandırılmış öğrenme yolları sunarak, istekli ve mevcut sosyal tarım girişimcileri için temel bir kaynak görevi görmektedir. Kadın girişimcilerin uzun vadeli başarıya ulaşmalarını desteklemeye güçlü bir vurgu yaparak, kırsal sosyal girişimciliğin sürekli değişen manzarasında ilgili ve etkili kalmak için uygulayıcılardan, uzmanlardan, katalizörlerden ve öğrencilerden gelen geri bildirimleri içeren, gelişen bir rehber olacak şekilde tasarlanmıştır.

4. İlgili Kaynaklar

- Proje web sayfası: <https://sofarproject.eu/>
- Mapping of skill needs of rural women in the field of social agripreneurship (<https://sofarproject.eu/synthesis-report/>): click on the link below written as "SOFAR WP2 Report" to reach the pdf report
- Collection of good practices (<https://sofarproject.eu/synthesis-report/>): click on the below link written as "SOFAR Good Practices" to reach the pdf document
- Social Agripreneurship Guide (<https://sofarproject.eu/social-agripreneurship-guide/>): It serves as a practical and educational tool to promote sustainable social enterprises in agriculture, with a strong focus on empowering women and fostering rural economic resilience. The guide contains 10 training modules.
- Trainiibg Module Presentations (<https://sofarproject.eu/training-module-presentations/>): Comprehensive collection of presentations designed to support trainers in delivering high-quality education on Social Agripreneurship
- Educational videos (<https://sofarproject.eu/educational-videos-2/>): the videos serve as a practical visual aid to complement the theoretical content of the guide.
- Best Practices video (<https://sofarproject.eu/best-practices-video/>): These videos showcase innovative agricultural models that contribute to social inclusion and economic sustainability in rural areas.

SAĞLIK HİZMETLERİNDE AKILCI İLAÇ KULLANIMI

Yeter DEMİR
USLU*

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), ilacı “kullanıcının yararına fizyolojik sistemleri ve patolojik durumları araştırmak veya değiştirmek için kullanılan veya kullanılmak üzere tasarlanan bir madde veya ürün” olarak tanımlamaktadır (WHO, 2002). Hastalık ve ölüm oranlarındaki artış, ilaç kullanımına bağlı yan etkilerin de artmasına, ayrıca gerekli ilaçların temininde zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz gelişmeler, akılcı ilaç kullanımının gerekliliğini vurgulayan bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Titck, 2022).

Akılcı ilaç kullanımı kavramı ilk kez DSÖ tarafından 1985 yılında Nairobi’de düzenlenen bir toplantıda, “Hastaların semptomlarına uygun ilaçları, kişisel gereksinimini karşılayacak dozda, gerekli süre boyunca, kendilerine ve topluma minimum maliyet ile faydalanmaları” olarak tanımlanmıştır. Akılcı ilaç kullanımı, özelde birey ve toplum sağlığı, genelde ise sağlık ekonomisi açısından önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Akılcı olmayan ilaç kullanımı ise küresel olarak büyük bir problem teşkil etmektedir. Yarar sağlamak amacıyla verilen ilaçlar akılcı bir şekilde kullanılmadığı takdirde tedaviden yarar görmeme ve istenmeyen etkilerle karşı karşıya gelme durumları yaşanabilmektedir (Yıldırım vd., 2021). Zaman içinde, ilaç kaynaklarının yanlış kullanılması, yan etkilerde gözle görülür artışlar yaşanmasına ve erişim sıkıntısı gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sorunlar, özellikle hastalık ve ölüm oranlarının artmasına yol açmaktadır. Böyle bir durumda, sağlık uzmanları, ilaçların daha etkin ve güvenli bir şekilde kullanılması gerektiğini dile getirmektedir (Titck, 2022).

Akılcı ilaç kullanımını etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden bazıları; sosyokültürel özellikler, ekonomik durum, eğitim seviyesi ve yönetsel etkenlerdir (Cangir, 2019). Akılcı ilaç kullanımının sağlanması için;

- Doğru tanının belirlenmesi,
- Öngörünün bulunması,
- Tedavi amaçlarının belirlenmesi,
- Tedavi seçeneklerinin kontrol edilmesi,
- Uygun tedavinin belirtilmesi,
- İlaç tedavisinde reçetenin doğru şekilde yazımı ve takibi şeklinde sıralanabilir (Yılmaz ve Çıtıl, 2022).

* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

Akılcı İlaç Kullanımının İlkeleri

DSÖ tarafından akılcı ilaç kullanımı konusunda hekimlere rehberlik etmek amacıyla belirlenen dört temel ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler, doğru teşhis koyma ve ilaç reçetesi yazma süreçlerinde hekimlere yol göstermek için geliştirilmiştir. Bu ilkeler etkililik, güvenlik, uygunluk ve tedavi maliyeti unsurlarını kapsamaktadır (*Yalçın Balçık ve Selvi Sarıgül, 2020*). Bu rehberde göre akılcı ilaç kullanımında olması gerekenler;

Etkinlik: Kişiye uygun ilaç seçiminde ilk ve en önemli ölçüt etkinliktir. İlacın vücuttaki hareketi ve ilacın biyolojik etkisi göz önünde bulundurularak, erken ve uygun dozda etki gösteren ilaçların tercih edilmesi gerekmektedir (*Çakmak, 2019*).

Güvenlik: Yan etkilerle karşı karşıya gelme durumunu en aza indirmek için hastaların anamnezleri alınırken herhangi bir ilaca karşı aşırı reaksiyon geliştirip geliştirmedikleri öğrenilmelidir. Çocuklar, hamileler, böbrek yetmezliği olanlar, yaşlılar yanlış ilaç, yanlış doz durumlarında daha riskli grupta yer aldıkları için daha dikkatli olunması gerekmektedir (*Çakmak, 2019*).

Uygunluk: Bireylerin özellikleri göz önünde bulundurularak, etkin ve kullanımı rahat olacak ilaç tercih edilmelidir (*WHO, 1994; Çakmak, 2019*).

Tedavi Maliyeti: Ödeyen kim olursa olsun tedavi maliyeti düşük olmalı ve mutlaka sorgulanmalıdır. İlaç reçete eden hekim, hastanın sağlık sigortasına geri ödemesi yapılan ilacı tercih etmelidir (Akkurt, 2016).

Akılcı ilaç kullanımı; planlama, yürütme ve gözlemlemeyi kapsayan bir süreci ifade etmektedir. Tedavi esnasında uygulanan ilacın etkili, güvenli ve ekonomik olması için gereken bütünlüğü sağlaması ve bu süreçte toplum ve sağlık çalışanlarının akılcı davranışlar sergilemesi beklenmektedir (*Barutçu, vd., 2017*). Ülkemizde, ekonomik sorunlar, çeşitli sebeplerle sağlık kurumuna gidememe, zaman kısıtlılığı, stres ve psikolojik problemler nedeniyle ilaçlar bilinçsizce ve sorgulanmadan tüketilebilmektedir. Akılcı ilaç kullanımının etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için birçok adım izlenmelidir. Bu adımlar şu şekilde özetlenebilir:

- Hastanın durumunun doğru bir şekilde teşhis edilmesi,
- Hastalığın seyrinin tahmin edilmesi,
- Tedavi hedeflerinin net bir şekilde belirlenmesi,
- Mümkün olan tedavi alternatiflerinin dikkatlice değerlendirilmesi,
- En uygun tedavi yönteminin seçilmesi,
- Reçetenin doğru bir biçimde yazılması ve ilaç tedavisinin uygun bir şekilde takip edilmesi.

Bu adımlar, ilaç tedavisinin hem etkili hem de güvenli bir şekilde uygulanmasını sağlamak için son derece önemlidir. Her bir adım, hastanın sağlık durumuna en uygun çözümün bulunmasına ve tedavinin olabildiğince etkili olmasına katkıda bulunmaktadır. Akılcı ilaç kullanımı, bu sürecin her aşamasında dikkatli bir değerlendirme ve karar verme sürecini gerektirmektedir (*Yılmaz ve Çıtıl 2022*).

Akılcı İlaç Kullanımının Önemi

Akılcı ilaç kullanımı, halk sağlığının yanı sıra hastalıkların tedavisinde etkili bir rol oynar ve aynı zamanda mevcut kaynakların doğru bir şekilde kullanılmasını sağlar. Bu sürecin başarıya ulaşmasında, şüphesiz ki en önemli pay, sağlık hizmetlerinden yararlanan topluma aittir (*Şahin*

vd., 2022). İlaçların bilinçli ve doğru şekilde kullanılması, toplumun ortak sorumluluklarından biri olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar bu konu genellikle hasta merkezli bir yaklaşımla ele alınsa da, hasta yakınlarının sürece katkısı ve etkinliği de göz ardı edilmemelidir (**Akdoğan, 2020**).

Akılcı ilaç kullanımı, sağlık hizmetlerinde oldukça önemlidir ve hastalara klinik durumlarına uygun ilaçları, doğru dozajlarda, yeterli süre boyunca ve hem kendileri hem de çevreleri için en düşük maliyetle sağlamak üzere odaklanmaktadır.

Bu kavram, sadece ilaçların uygun şekilde reçete edilmesini değil, aynı zamanda uygun dağıtım ve tüketimi de içerir (**Arkan vd., 2016**). Akılcı olmayan ilaç kullanımı, dünya çapında tüm ilaçların %50'sinden fazlasının yanlış reçete edilmesi veya dağıtılmasıyla küresel bir sorundur. Ayrıca, hastaların %50'si bu ilaçlara uymamakta veya yanlış kullanmaktadır. İlaçların uygunsuz kullanımı, ilaç vakalarının artması, ilaç reaksiyonları, ilaç israfı ve ilaç tedavisinin kalitesinde düşüş gibi birçok istenmeyen sorunları beraberinde getirmektedir (**Nyabuti vd., 2020**).

Bu aşamada ortaya çıkan sorunlar, akılcı ilaç kullanımı (iyi tanı uygulamaları ve iyi reçete yazma uygulamaları, yani hastanın yararına güvenli, etkili ve maliyet etkin ilaç temini), rasyonel dağıtım (*doğru ilacın doğru hastaya uygun formda veya dozajda verilmesini sağlamak, uygun danışmanlık, açık talimatlar ve etkili stok yönetimi sağlamak*) ve rasyonel hasta seçimi yöntemleriyle ortadan kaldırılabilmektedir (**Mamo ve Alemu, 2020**).

Türkiye'de hekime başvurmadan eczaneden ilaç temin etmek, daha önce alınmış ilaçları hekime başvurmadan kullanmak, yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanmak, ilaçları hekimin belirttiği dozda kullanmamak, tedaviyi erken bırakmak gibi akılcı olmayan ilaç kullanımı davranışları günden güne yaygınlaşmaktadır (**Taş, 2021**). Akılcı ilaç kullanımı uygulaması ile gereğinden fazla ve hatalı ilaç kullanımının önlenmesi, istenmeyen yan etkilerin azaltılması ve böylece ekonomik ve fiziksel kayıpların önüne geçilmesi sağlanabilmektedir (**Karaman vd., 2019**).

Dünyanın birçok ülkesinde sağlık bütçesinin önemli bir kısmı ilaçların maliyetlerinden oluşmaktadır. Türkiye'de de bu durum benzer şekilde seyretmektedir. Türkiye İlaç Sanayi Derneği (**TİSD**) verilerine göre, Sosyal Güvenlik Kurumu (**SGK**) tarafından yapılan ilaç harcamaları 2023 yılında 178,3 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yıla göre %94,4 oranında artmıştır. 2024 yılında ise bu rakam 308,7 milyar TL'ye çıkarak %73,1'lik bir artış göstermiştir (**TİSD, 2024**).

Sonuç

Akılcı ilaç kullanımı, yalnızca bireysel tedavi etkinliğini artırmakla kalmayıp, sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından da kritik bir rol üstlenmektedir.

Bu çalışmada da vurgulandığı üzere, Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen etkinlik, güvenlik, uygunluk ve maliyet ilkeleri, ilaç kullanım sürecinin her aşamasında yol gösterici olmalıdır.

Sağlık okuryazarlığının düşük olması, ilaçlara kolay erişim, hekim ve hasta kaynaklı bilinçsizlik gibi faktörler, akılcı olmayan ilaç kullanımının temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bu durum hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlık sonuçlarını olumsuz yönde etkilemekte, kaynak israfına ve tedavi başarısızlıklarına neden olmaktadır.

Akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması, yalnızca sağlık profesyonellerinin değil, toplumun tüm bireylerinin ortak sorumluluğundadır. Bu bağlamda, doğru tanı, uygun tedavi seçimi, reçete yazımı ve hasta takibini kapsayan bütüncül bir yaklaşım benimsenmeli; eğitim, farkındalık çalışmaları ve sağlık politikaları ile desteklenen çok yönlü müdahaleler uygulanmalıdır.

Sağlık sisteminin genel işleyişinde kaliteyi artırmak ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak adına akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması artık bir tercih değil, zorunluluk haline gelmiştir.

Kaynakça

Akkurt B, (2016). Araştırma görevlilerinin (branş) akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi tutum ve davranışları. Tıpta uzmanlık tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.

Arıkan, A.O., Öztürk, I., Demir, İ., ve Macin, E., K. (2016). Medical waste management in Türkiye, ICOFEST, 1-8.

Barutçu A, Tengilimoğlu D, Naldöken Ü (2017). Vatandaşların akılcı ilaç kullanımı, bilgi ve tutum değerlendirmesi: Ankara ili metropol ilçeler örneği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19 (3), 1062- 1078.

Cangir, A. (2019). Akılcı ilaç kullanımı: Batman ili merkez ilçesinde çalışan aile hekimlerinin akılcı ilaç kullanımı konusundaki bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çakmak, V. (2019). Hipertansiyon tedavisi alan hastalara hemGire tarafından verilen eğitimin akılcı ilaç kullanımı ve sağlık okuryazarlığına etkisinin değerlendirilmesi. Doktora tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Karaman, A., Ayoğlu, T., Aydoğan, M. N., & Kuğu, E. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma durumları. Florence Nightingale Journal of Nursing Florence, 27(2), 143–156. <https://doi.org/10.26650/FNJJN18021>.

Nyabuti, A. O., Okalebo, F. A. ve Guantai, E. M. (2020). Examination of WHO/INRUD care drug use indicators at public primary healthcare centers in Kisii country, Kenya. Hindawi Advances in Pharmacological and Pharmaceutical Sciences, 7, 1-5. <https://doi.org/10.1155/2020/3173847>.

Şahin, N., Çakmak, N. C. S., ve Sönmez, D. Z. (2022). Toplumun akılcı ilaç kullanımına ilişkin bilgi ve uygulamalarının belirlenmesi: Çankırı ili örneği. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(1), 21–29.

Taş, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımının istatistiksel değerlendirmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 10(4), 714–723.

TİSD (2024). Sosyal güvenlik kurumu ilaç ve tedavi harcamaları. Türkiye İlaç Sanayi Derneği. Erişim Linki: <https://www.tisd.org.tr/ilacTedavi.aspx>. Erişim tarihi:06.08.2025.

WHO (1994). Guide to good prescribing. World Health Organization, Geneva.

Yalçın Balçık, P., ve Selvi Sarıgül, S. (2020). Akılcı ilaç kullanımı: Aile hekimlerinde bir uygulama. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 11(2), 402–412.

Yıldırım, Ö. Ö., Korkmaz, M., ve Avcı, İ. A. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 5 (2), 251-260.

Yılmaz, H., ve Çıtıl, R. (2022). Üniversite hastanesine başvuran hastalarda akılcı ilaç kullanımı ve etkileyen faktörler. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi 31 (3), 161-171.

World Health Organization. (2002). Promoting rational use of medicines: Core components (No. WHO/EDM/2002.3). World Health Organization.

TÜRKİYE'DE YEŞİL DÖNÜŞÜM, ÖNCELİKLER, YEŞİL PROJELER VE DESTEKLER

Vedat SADIOĞLU*

Giriş

Dünyadaki devletlerin çoğu iklim değişikliği tehdidine karşı Paris Anlaşması ile ortak bir tavır almıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu anlaşma kapsamında alınacak önlemlerle küresel ısınmanın 1,5 derece ile sınırlandırılması hedeflenmektedir. Bu süreçte, karbon emisyonlarının azaltılması için yapılacak yatırımlar da kritik önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından yaptırılan bir araştırmada, küresel ölçekte net sıfır emisyona ulaşmak için 2020 yılına kadar 125 trilyon dolarlık iklim yatırımı ön görülmüştür. Yatırımlarda istenen düzeye henüz ulaşılmış olmasa da, belirgin bir artış hızı dikkat çekmektedir. Ülkeler, 2021'de, düşük karbonlu enerji teknolojileri için bir önceki yıla göre %27 artışla 755 milyar dolar harcama yaptılar. Bu harcamalar her yıl giderek artmaktadır.

Türkiye'nin 2022 yılındaki ihracatının %40,6'sını gerçekleştirdiği Avrupa Birliği'nin adımları da bu süreçte önemli olmuştur. Zira AB, iklim konusundaki hedefleri için 2019 yılında AB Yeşil Mutabakatı'nı açıkladı. AB, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %55 oranında azaltmayı, 2050 yılına kadar ise karbon nötr olmayı hedeflemektedir. Bu, tüm ekonomi politikalarının yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. İklim değişikliğine neden olan emisyonların %80'i enerji sektöründen kaynaklanmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), iklim değişikliğiyle mücadelede emisyonların 20230'a kadar yarıya indirilmesi için bu dönemde temiz enerji yatırımlarının en az 3 katına çıkması gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'nin enerji dönüşümü yatırım ihtiyacı konusunda ise Enerji Dönüşümü Merkezi (SHURA) bir rapor yayınladı. Rapora göre, Türkiye'nin enerji dönüşümü yatırım ihtiyacı

Resim 1: Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM), Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve karbon piyasası Türkiye'nin yeşil dönüşüm sürecinde önemli kilit rol oynayabilir.

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

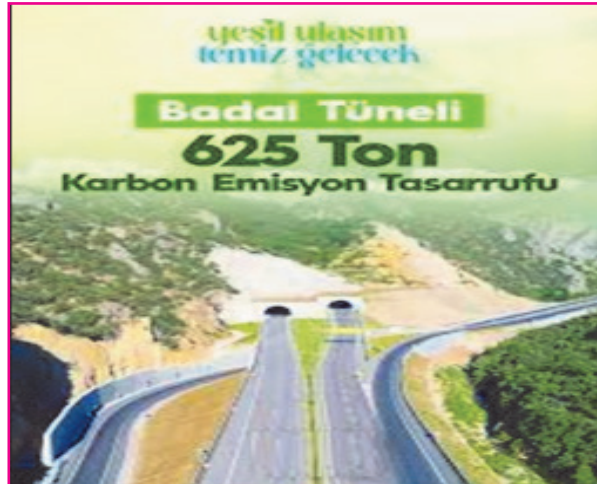
2022-2030 dönemi için 135 milyar dolar, finansman ihtiyacı ise yaklaşık 107 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.

Türkiye’de Durum

Paris İklim Anlaşması’nı onaylayan ve Avrupa Birliği(AB) Yeşil Mutabakatı’na uyum çalışmalarına odaklanan Türkiye, ilgili bakanlıklarla iklim değişikliğine karşı uygulanan strateji kapsamında çalışmalarını yoğunlaştırmaktadır. Ticaretten ulaştırmaya, tarımdan sanayiye kadar farklı alanlarda 2025 yılında çeşitli adımlar atılması bekleniyor. Bu kapsamda, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü(KGM), altyapı projelerini sürdürülebilir bir yaklaşımla hayata geçirmeye devam etmektedir. KGM, ekolojik köprülerle hayvanların, yolun bir tarafından diğerine rahatlıkla hareket etmelerini sağlayacak biyolojik çeşitliliğe olumlu katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Diğer taraftan Kuzey Marmara Otoyolu ile yeşil alanların tahribatının önlenmesi için tünel ve köprü-yollara öncelik verilmiştir. Kesintisiz trafik akım koşullarının sağlanmasıyla karbon emisyonu yıllık 350 bin 960 ton azaltılmıştır. 1915 Çanakkale Köprüsü ve Otoyolu’nun projesi döneminde ‘Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi’ kapsamında, deniz canlıları üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Köprü kule temellerinde yapılan kazık çalışmalarının Çanakkale Boğazı’nı kullanarak göç eden bazı yunus türlerini olumsuz etkileyebileceğini göstermiş ve bu konuda önlemler alınmıştır.

KGM’nin ana kara yollarından yıllık 3 milyon taşıt trafiğini geçen kesimler için gürültü haritası hazırlama çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda geçmiş yıllarda 1092 kilometrelik yol kesimi için gürültü haritası hazırlanırken, 535 kilometrelik bölümde de çalışmalar devam etmektedir. Toplam uzunluğu 28 bin 771 kilometre olan mevcut bölünmüş yollarda seyahat eden vatandaşlar, yıllık

Resim 2: Amasya ili dâhilinde açılan Badal Tüneli 3,6 km uzunluğunda olup üzerinde 4 adet köprü bulunmaktadır. Badal Tüneli ile 625 ton karbon emisyon tasarrufu sağlanmıştır.

669 milyon saat/zamanla yaklaşık 2 bin 258 milyon litre akaryakıt tasarrufu elde etmiştir. Ayrıca fosil yakıt tüketiminin çevresel etkisi de düşürülmüştür. Seyahat süresindeki kısaltmalarla trafikte seyreden motorlu taşıtlardan çevreye salınan egzoz emisyonu yıllık 4,7 milyon ton azaltılmıştır.

Yeşil Dönüşüm İle Türkiye’nin Kazançları

Küresel düzeyde belli şartları olsa da, yeşil dönüşüm hedefleriyle oluşacak yapının getireceği fırsatlar(kazançlar) yeni rekabet alanlarını da içinde barındırmaktadır. Yeşil dönüşüm süreci, çevresel faydaları yanında yeni iş modellerini ve yeni istihdam alanlarını beraberinde getirecektir.

Nitekim Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) ve Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) tarafından hazırlanan ortak bir projeye göre, Türkiye yenilenebilir enerjiye yatırım yaparak 2030 yılına kadar GSYH'sini yılda 8 milyar dolar daha fazla artıracaktır. Ayrıca, 300 bini aşkın yeni iş yaratabilecek ve sera gazı salınımlarını da 2019 düzeyine göre %8 azaltabilecektir. Raporda, gelecekteki enerji ihtiyaçlarının karşılanması için rüzgâr ve güneş enerjisine yatırım yapılmasının, yalnız çevre bakımından yarar sağlamakla kalmayacağını, aynı zamanda büyüme, istihdam, tasarım, üretim ve ticaret dengesi bakımından da güçlü ekonomik kazançlar getireceğinin altı çizilmektedir.

Yeşil Finans Kapsamındaki Projeler

Uluslararası finansmanda yeşil finans kapsamına giren ana projeler şunlardır:

- Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği
- Kirlilik önleme ve kontrol
- Döngüsel ekonomi girişimleri
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı
- Arazinin sürdürülebilir kullanımı

Karbonsuz Havalimanı Projesi

Devlet Hava Meydanları İşletmesi(DHMI) Genel Müdürlüğü de 'Karbonsuz Havalimanı Projesi'ni uygulamaya almıştır. Havalimanı Karbon Akreditasyon Programı(ACA) kapsamında ise Türkiye'nin 18 havalimanı, programın farklı seviyelerinde sertifikalandırılırken, 32 havalimanının da programa dâhil olması için çalışmalar devam etmektedir. Şu anda ACA Programı kapsamında dünyada 86 ülkede toplam 420 havalimanı sertifikalandırılmış durumdadır. Türkiye'nin 50 havalimanının sertifikası alması halinde DHMI küresel ölçekte en yüksek sayıda sertifikaya sahip olacaktır.

Demiryolu Dönüşümü Projesi

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD), gar, istasyon, idari bina, lojistik merkezi ve araziler üzerinde güneş ve rüzgâr santralleri projelendirme çalışmalarına başlamıştır. Planlanan güneş ve rüzgâr enerji santrallerinin kurulumu tamamlandığında, elektrikli tren hatları ve binaların önemli bir bölümünün elektrik enerjisi tüketimleri yenilenebilir enerji kaynağından karşılanmış olacaktır. Ayrıca 2025 yılında hatlarda işleyen elektrikli demiryolu araçlarının tükettiği enerjinin %35'inin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması öngörülmüştür.

TCDD'de gar, istasyon, otopark gibi alanlarda elektrikli araç şarj istasyon potansiyeli çıkartılarak, belirlenen 75 lokasyon için 'Elektrikli Araç Şarj İstasyonu Kurulum Projesi' çalışmalarına başlanmıştır. Elektrikli şarj istasyonlarının, yenilenebilir enerji kaynaklarından, trende üretilen rejeneratif enerjiden veya harici enerji depolama cihazlarından beslenebilen sistemler olarak tasarlanması planlanmaktadır.

Şarj İstasyonlarının Durumu

Elektrik motorlu araçlar, karbon salımının azaltılmasına katkısı sebebiyle büyük öneme sahiptir.

İklim değışikliğıyle mücadelede kararlı yaklaşım ortaya koyan Türkiye’de, 18 Temmuz 2020’de inşaatına başlayan **TOGG**’un üretim kampüsü 29 Ekim 2022’de açıldı. Şarj altyapısının Türkiye’nin tüm bölgelerinde yeterli seviyeye ulaşması amacıyla Bakanlıkça **‘Elektrikli Araçlar İçin Şarj İstasyonları Çağırısı’** hayata geçirildi. 2023 yılından başlamak üzere 81 ilde 1572 (3 bin144 soket) hızlı şarj cihazı kurulumu çalışmaları devam etmektedir.

Ayrıca sitelerde ve apartmanlarda elektrikli araçlar için şarj cihazı kurulumuna başlanmış olup,

Resim 3: Çevre dostu olduğu kadar sürdürülebilir geleceğı hedefleyen kapsamlı bir değışim süreci olarak ortaya çıkan ‘Yeşil Dönüşüm’, doğaya zarar vermeyen bir yaşam tarzını ve dünyayı teşvik etmektedir.

işlemler TS 13912 Uyumlu Şarj Sistemi (İstasyonu) ilgili firma işbirliğı ile yapılmaktadır. Bunun için **EPDK** yani Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu’na başvurmak gereklidir.

Tarımsal Kuraklıkla Mücadelede Eylem Planı

Tarım ve Orman Bakanlığı, iklime uyumlu tarım faaliyetleri kapsamında yağmur hasadı, azaltılmış toprak işleme, doğrudan ekim yöntemi, rüzgâr perdesi, tarımsal kuraklıkla mücadele, arazi toplulaştırma, organik tarım ve mera ıslahı çalışmaları gerçekleştirmektedir. **‘Tarımsal Kuraklıkla Mücadele Stratejisi Eylem Planı’ kapsamında ülke genelinde hububatın inceleme-gözlem sonuçları**, meteorolojik veriler ve barajlardaki doluluk oranları bir bütün olarak izlenip değerlendirilerek, gerekli önlemler çiftçilere ulaştırılmaktadır.

Çiftçilerin, iklim değışikliğinin sebep olduğu don, aşırı yağış, kuraklık gibi risklerden dolayı yaşadığı tahribat Tarım Sigortaları Kanunu ile korunmaktadır. Tarım Bilgi Sistemi ile de su kaynaklarının korunması, suyun verimli şekilde tüketim noktalarına aktarılması veya iletilmesi, sulama sistemlerinin modernize edilmesi ve bitkisel üretimde ürün desenlerinin bölgedeki su kaynaklarına göre belirlenmesi faaliyetleri yürütölmektedir.

Yeşil Projelere Destekler

Konutlarda Isı Yalıtım Projelerine Teşvik

Sera gazı emisyonlarının %10’u konutlarda ısı kaynaklı olarak gerçekleşmektedir. İklim değışikliğıyle mücadele kapsamında 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %21 azaltmayı taahhüt eden Türkiye, 2022 yılında kamu bankaları kanalıyla yeni bir kampanya başlattı. Konut başına 50 bin liraya kadar finansman imkânı sağlayan, 60 ay vadeli, 0,99 faizli ‘Konutlarda Isı Yalıtım Projesi’ devreye alındı. Kamu bankaları ayrıca yenilenebilir kaynakları kullanmak isteyen KOBİ’ler ile enerji üretim sistemleri için gerekli olan makine ve donanımların yurt içinde üretimini yapan firmalar için kredi imkânı sağlamaktadır.

Çevreci Konutta ve Taşıtta Finansman Kolaylığı

Resim 4: Tarımda Yeşil Dönüşüm, üreticilerin doğayı ve tarım alanlarını tahrip etmeden, insanlara olumsuz yan etkisi olmayan teknolojileri kullanarak tarımsal üretimde bulunmasına denir. Buna; organik, ekolojik veya biyolojik tarım da denir.

Yeşil projelerin gerçekleştirilmesi konusunda önemli bir nokta, finansman kolaylığıdır. Bankacılık sektörü yöneticilerinin paylaştığı verilere göre, Türkiye’de son 20 yılda elektrik üretim ve doğalgaz sektöründe 100 milyar dolarlık yatırım yapıldı. Bunun 55 milyar doları yeşil enerjide gerçekleşti ve bankalar buna 40 milyar dolar finansman sağladı. Bankacılık sektörü yöneticileri, yenilenebilir enerji projelerine desteklerinin artarak devam edeceğini belirtmiş; ısı ve su yalıtımı, mantolama, güneş enerjisi panelleri, doğalgaz dönüşümü, merkezi ısıtma sistemi, Enerji Kimlik Belgesi’ne (EKB) sahip konutlar ve çevre dostu konut projeleri gibi birçok kalemde kredi desteği sağlamışlardır. Yine çevreci taşıt kredileri kapsamında, elektrikli ve hibrit araçlara daha düşük faizli kredi imkânı sağlanmaktadır.

Reel Sektöre Avrupa Birliği’nden(AB) Kaynak İmkânı

Avrupa Birliği(AB), yeşil finansman için önemli bir kaynak ayırmıştır. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bu alanda reel sektöre 1 trilyon Euro tutarında sürdürülebilir yatırım desteğinin sağlanması planlanmaktadır. Ayrıca InvestEU Programı, Ufuk Avrupa Programı, LIFE Programı, Dijital Avrupa Programı ile İstihdam ve Sosyal Yenilik Programı gibi AB programlarıyla da projelerin desteklenmesi öngörülmektedir. AB aday ülke konumunda bulunan Türkiye’nin de bu programlardan etkin bir şekilde yararlanması gerekir. Diğer taraftan, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası(EBRD), Türkiye’de yeşil dönüşümü desteklemek amacıyla yeni onaylanan Yeşil Ekonomi Finansman Fonu(GEFF) kapsamında 500 milyon Euro kaynak sağlayacaklarını duyurdu. EBRD temsilcileri,

Resim 5: Enerji üretiminden, ulaşım ve şehir planlamasına kadar birçok sektörde çeşitli önlemlerin alınmasını içeren bir süreçte sahip olan ‘Yeşil Dönüşüm’ kavramı, yenilenebilir enerji kaynaklarına(güneş, rüzgâr) geçiş, enerji verimliliğini artırma, enerji yönetimini geliştirme ve çevre dostu teknolojilere yatırım gibi ana konuları kapsamaktadır.

Türkiye’de bugüne kadar 371 projeye 15,5 milyar Euro kaynak sağladıklarını, yatırımların %55’ini sürdürülebilir projelerin oluşturduğunu belirttiler.

Sürdürülebilir Finans Mevzuatının Geliştirilmesi

Türkiye, yeşil projelerin desteklenmesi için sürdürülebilir finans mevzuatında da önemli adımlar atmıştır ve atmaktadır. Son dönemde yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

- Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 16 Temmuz 2021 tarihli ve 31543 sayılı Resmi Gazete’de yayınlandı.
- Uluslararası ‘Çevresel, Sosyal ve Yönetişim’(ESG) tahvil piyasasında borçlanma işlemleri gerçekleştirilmesi amacıyla ‘Sürdürülebilir Finansman Çerçeve Dokümanları’ hazırlandı.
- ‘Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planı’ hazırlandı.
- Sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağlayacak yatırımların finansmanının teşvik edilmesi için ‘Yeşil Borçlanma Aracı’ Yeşil Kira Sertifikası, Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi’ yayınlandı.

KOSGEB’den KOBİ’lere Geri Ödemesiz Destek

KOSGEB, karbon emisyonlarını azaltıp enerji verimliliğini artırmak isteyen KOBİ’lere, ‘KOBİ Enerji Verimliliği Destek Verimliliği’ ile destek vermektedir. İşletmelerin yetkilendirilmiş kişilere yapacakları enerji etüdü maliyetleri ile KOBİ’lerin etüt sonucunda önerilen değişiklikleri yapmaları durumunda buradaki giderlerinin bir kısmı karşılanmaktadır. KOBİ’ler, ellerindeki verimsiz elektrik motorlarının verimliliği ile değişimi için 100 bin lira, verimlilik artırıcı giderler için ise 400 bin liraya kadar geri ödemesiz destek alabilmektedirler. KOSGEB, işletmelere Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik kapsamında da geri ödemesiz destekler sağlamaktadır.

Yeşil Osb Sertifika Sistemi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, sanayi üretiminde karbon gazı salınımı ve sera gazı emisyonlarını azaltmak için çeşitli mekanizmaları hayata geçirmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurulu(OSBÜK) ile tüm OSB’lerdeki elektrik üretim ve tüketiminin anlık izlenebileceği bir Enerji İzleme Sistemi oluşturuldu. Bakanlık, ‘Yeşil OSB Sertifika Sistemi’ni kısa sürede hayata geçirecek. Türkiye, OSB Projesi ile Dünya Bankası’ndan OSB’lerin temel ve yeşil altyapı ihtiyaçları için 250 milyon Euro kredi desteği temin edildi. Türkiye, OSB Projesi kapsamında yapılacak yatırımların, OSB’lerin yeşil ekonomiye entegrasyon sağlamasını ve uzun vadede yeni yatırımlar için bir cazibe merkezi haline gelmesini hedeflemektedir. Yeşil altyapı yatırım projeleri arasında ileri atık su arıtma ve sıfır atık projeleri, biyogaz tesislerinin kurulumu ve **GES** yatırımlarını merkeze alan projeler de bulunmaktadır.

KOSGEB, Dünya Bankası desteğiyle ‘Yeşil Sanayi Destek Programı’nı hayata geçirdi. Güneş enerjisi santrali kurmak isteyen bir **KOBİ**, **KOSGEB**’den 14 milyon TL’ye kadar finansman alabilmektedir. Benzer şekilde, atıkların yeniden kazanımı veya enerji verimli makinelerin kullanılmasına yönelik projelerde 4 milyon TL’ye kadar (%70) destek vermektedir.

İklim Finansmanı İçin Yapılan Çalışmalar

Ticaret Bakanlığı, **AB** ile yürüttüğü 'iklim diplomasisi' kapsamında hem oluşturulacak mekanizmaları hem de kredi imkânlarını değerlendirmektedir. **AB** tarafından üzerinde çalışılan mevzuatın Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden kaynaklanan haklarına hâle getirmemesi için Bakanlıkça **AB** nezdinde üst düzey temaslarda bulunmaktadır. Bu çerçevede, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması'nın (**SKDM**) ihracatçılar üzerindeki belirsizliğin azaltılması ve çelik sektörüne yönelik bazı konuların görüşülmesi için toplantı yapılması planlanmaktadır.

Resim 6: Dünya Bankası desteğiyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen, Proje Ortakları; **TÜBİTAK** ve **KOSGEB**'in de desteklediği, Türkiye'nin sürdürülebilir üretim geleceğine yön verecek, ülkenin 2053 net sıfır emisyon hedefiyle uyumlu, Türkiye yüzyılına sanayide yeşil dönüşümün de yüzyılı yapacak olan Türkiye Yeşil Sanayi Projesi, 8 Aralık 2023'te başlatıldı.

AB'nin Türkiye'ye, finansman mekanizmalarına ve projelerine erişim sağlamasına ve Türkiye ile ticaretten kaynaklanan **SKDM** fonlarının, Türkiye yeşil dönüşümüne tahsis edilmesine yönelik girişimlerde bulunmaktadır. İklim Finansmanına Yönelik Mutabakat Zaptı kapsamında ise Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadele ve 2053 net sıfır emisyon hedefine ulaşmasına katkı sağlayacak projelerin desteklenmesine yönelik finansman imkanları geliştirilmektedir. **AB** ile Türkiye arasındaki Türkiye Yatırım Platformu ile özel sektöre uluslararası finans kuruluşları aracılığıyla kullanılacak krediye, **AB** tarafından garanti sağlanması için mekanizma oluşturulmaktadır. Hacmi henüz belirlenmemiş olmakla birlikte garantinin, Türkiye'deki yeşil dönüşümüne katkı sağlaması ve **AB** ile diğer finansman araçlarının geliştirilmesine öncülük etmesi beklenmektedir. Yenilenebilir enerji, karbon teknolojileri ve dögüsel ekonomi gibi alanlarda ikili işbirlikleri oluşturulması yönünde de çalışmalar devam etmektedir.

Sonuç Ve Öneriler

Avrupa Birliği(**AB**) tarafından iklim değişikliğine yönelik önlemler, karbon nötr ve yeşil dönüşüm hedefleri, dış ticaretteki oyunun kurallarını da yeniden yazmaktadır. 2026'da **AB**'ye yapılan ihracatta karbon ayak izine yönelik raporlama ve yeşil dönüşüme uygun olmayan ürünlere ek mali yük getirecektir. Türkiye, toplam ihracatının yaklaşık yarısını **AB** üyesi ülkelere yapmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında değişimin ekonomik büyüklüğü ve niteliği daha iyi idrak edilmiş olur.

Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (**SKDM**), yeşil dönüşüm hedefleriyle bu sürecin ekonomik maliyetleri arasında bir denge arayışını ifade etmektedir. Ayrıca yeşil dönüşüm yarının değil aslında bugünün meselesi haline gelmiştir. 2026 yılı, **AB**'nin '**Yeşil Dönüşüm**'e uygun olmayan ürünlerle ilgili mali yükleri devreye alma yılıdır. İhracatçı firmaların ürünlerinin çevresel faktörlere etkilerini ortaya koyan sertifikalara sahip olması gerekir. Karbon ayak izi hesaplamalarının ve sürdürülebilir üretim süreçlerinin bağımsız denetim kurumları tarafından onaylanmış olması gerekmektedir.

2024 yılının temmuz ayında yürürlüğe giren, ‘**Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Direktifi**’, büyük ölçekli firmaları merkeze almaktadır. Bu direktifle söz konusu firmaların, tedarik zinciri boyunca insan haklarına ve çevresel standartlara uyum sağlaması hedeflenmektedir. Burada da işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini güçlendirmeleri ve uyum süreçlerini hızlandırmaları büyük önem taşımaktadır. Zira yeşil dönüşümü kaçıranlar dezavantajlı duruma düşeceklerdir. Bu yüzden projeler, stratejiler, teşvikler ve finansmanlar şarttır ve gereklidir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı (**AYM**) ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması’nın sektörlere etkileri değerlendirilecektir. **AB** düzenlemelerinden etkilenecek sektörler için düşük karbonlu sektörel yol haritaları tamamlanacaktır. Karbon vergisi niteliği taşıyan vergiler gözden geçirilecek ve tamamlayıcı karbon vergisi dâhil karbon fiyatlandırma araçlarının kalkınma ve yatırım ortamı üzerinde yol açacağı ekonomik ve sosyal etkiler analiz edilecektir. Sürdürülebilir projelere kaynak tahsis de yeşil dönüşümün ilgilendiği temalar arasındadır. Yapılan bir analize göre, yeni yatırımların fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına(*güneş ve rüzgâr*) kaydırılması halinde çok ciddi ekonomik yararlar elde edilebilecektir.

Türkiye’de ise enerji verimliliğinden temiz üretim teknolojilerine karbon azaltımından döngüsel ekonomiye kadar birçok alanda sağlanan devlet destekleriyle **KOBİ**’lerin yeşil dönüşümü hızlanmaktadır. **KOSGEB** ve **TÜBİTAK**, bakanlıklar ve kalınma bankalarının sağladığı hibe ve

Resim 7: Küresel ticarete rekabet gücünü korumak isteyen Türkiye, sürdürülebilirlik odaklı yeşil dönüşümü hızlandırmaktadır. Avrupa Birliği’nin 2050 karbon nötr hedefleriyle uygulamaya aldığı Avrupa Yeşil Mutabakatı’na uyum, Türkiye’nin ihracat pazarlarını kaybetmemesi için kritik önem taşımaktadır. Türkiye bunu sağlayacak potansiyele, bilgiye ve iş gücüne sahiptir.

uygun finansman koşulları; üretici ve ihracatçılar için önemli bir fırsat olmuştur. Desteklerde öncelikli sektörler ise enerji, demir-çelik, çimento, alüminyum, gübre, hidrojen, tekstil ve hazır giyimdir.

Kaynaklar

- Ticaret Gazetesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Sayı: 3218, Tarih: 22 Temmuz 2022, İstanbul.
- Ticaret Gazetesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Sayı: 3235, Tarih: 18 Kasım 2022, İstanbul.
- Ticaret Gazetesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Sayı: 3353, Tarih: 21 Mart 2025, İstanbul.
- Ticaret Gazetesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Sayı: 3362, Tarih: 30 Mayıs 2025, İstanbul.

"91 YILDAN SEÇMELER,,

Memleket Meseleleri:

KOOPERATİFÇİ YETİŞTİRMEK

Kooperatif Postası
Karınca,

Temmuz 1949, Sayı: 151, S. 5-6.

Yazan: Nusret UZGÖREN

Bir memlekette beş kişi veya beş yüz kişi kooperatifçiliğin bütün manasını kavramış olabilir. Faydalarına, hatta mübrem lüzumuna inanmış olabilir. Fakat iş, bununla bitmiş olmaz. Fikrin yayılması, milyonların şuuruna yerleşmesi lazımdır.

Kooperatifçilikte ön safta yürüyen, İsveç'te, İngiltere'de, İsviçre'de ve hatta son yıllarda bu vadiye büyük hamlelere girişmiş bulunan Amerika'da, kooperatif eğitime ve neşriyatına verilen büyük ehemmiyete şahit olanlarımız, bizdeki durumun cılızlığına baktıkça şaşmaktadırlar.

O memleketlerin kooperatifleri çok ileri ve kudretli oldukları halde, eğitime ve neşriyata gittikçe artan bir hızla devam neden lüzum görüyorlar acaba?

Şöyle bir sual daha akla geliyor:

Yukarıda bahsi geçen, kooperatifçiliği ileri memleketlerde, kooperatif propagandasına sarf olunan emekler muvacehesinde, yurdumuzda, kooperatiflerin gelişmesi için sarfı gereken emeklerin ölçüsü ne olmalıdır?

Konuyu maddi bir tartışmaya vuracak olsak, namütenahi cevabını vermek icabeder. Gayretlerimizin ve dikkatlerimizin büyük bir kısmını kooperatifçiliğe çevirmek zorundayız. Ulus okuyucularımın yüzde kaç haftalık kooperatif sütununa göz atıyor o bilinmez. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının bilhassa son yıllarda, ekonomik eğitime ve kooperatif konusuna ilgi göstermekte olması, geçen yazımda da işaret olunduğu veçhile, ümit ve sevinç kaynağı olmuştur.

Yakında toplanacak olan Milli Eğitim Şurasında, ekonomik eğitim bahsinin en önemli faslı, hiç şüphesiz kooperatif eğitimi, olacaktır.

Uluslararası İş Bürosunun 1944 ve 45'te yayınlamış olduğu: "Le Mouvement Coope'ratif et les ProbMmes Actuels" başlıklı iki ciltlik eseri (ki, birinci cildini Türk Kooperatifçilik Kurumu dilimize çevirmiştir.) Kooperatifçiliğin nazariyatını yapmış bulunsun veya bulunmasın her ilgili münevverin okuması, davaya canlı taraftarların çoğalması bakımından temenniye şayandır. Fakat birinci cildin Türkçesinin 23'üncü sayfasından itibaren yirmi sayfa tutan "Kooperatif eğitimi" bahsi, mutlaka okunması gereken ve akıllara hayret veren bilgileri muhtevi, kısımdır.

Kooperatifçilikle eğitimin ayrılmamazlığı - Kooperatif basını - kitaplar, toplantılar, radyo yayınları, filmler, kurslar, okullar, kooperatif araştırmaları - özel ve yeni eğitim metotları - gençlik eğitimi - kadınlar kooperatif loncaları - kooperatif inceleme çevreleri - kooperatif eğitiminin hedefleri - teşkilatlı bir ekonominin sosyal muhtevası - başlıklarıyla da iliştiği bahisler hakkında fikir veren eğitime ait kısmı, zaman zaman gözden geçiren bir insan, taşıyürekli dahi olsa yavaş yavaş kooperatif davasının yüceliğini kavramağa ve bu dava uğrunda çalışmak tadını almağa başlar.

7944'ten beri kooperatif bahislerine cidden cömertçe yer ayırmış bulunan Ulus'un bir hikâye neşredermiş gibi kitaptan şu yirmi sayfalık eğitim konusunu iktibas etmesini dilemek bilmem fazla mı olur?

Bu dileğin isafına deyin, "Kadınlar Kooperatif Loncaları" bahsinden birkaç satırı şimdilik alalım: Kooperatifçiliğin ilk zamanlarında yetişkinler eğitimi başlıca erkeklere yöneltilmiş ve ancak mahdut dinleyicilere yetişebilen yol göstericilik şeklinde kalmıştır.

Fakat ev gündelik ihtiyaçları için pazara çıkan erkekler değil, "sepetli kadınlar" olduğundan beri, yoğaltım kooperatif hareketi için kadınları, kooperatifçilik prensip ve hedeflerini anlamalarını ve onu hizmetini gördüğü büyük alıcı kümelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekle koymağa yardım etmek fırsatını elde etmeleri çok önemli bir konu oldu. Bu ihtiyacı da gene ilk anlayan kadınlar olmuştur. Onlardan biri "The Co-operative News" (Kooperatif haberleri) İngiliz dergisinin kadınlar köşesinde, daha 1880 de, şöyle soruluyordu: "Niçin bizde kooperatif anneleri mitinglerini yapmayalım? Aynı zamanda bir teknik plan da çiziyordu: "El işimizi beraberimizde getirip birlikte otururuz, içimizden birisi yüksek sesle bir kooperatif yaz ısını okur ve biz de bunun üzerinde konuşuruz". Kadınlar kooperatif loncası (The Women's co-operative Guild) - 1883'te kurulmuştu. Bu harbin başlamasından az önce bunun 83.120 üye ile 1773 şubesi vardı.

Birkaç satır da "Gençlik eğitimi" bahsinden okuyalım: Kooperatifçiler, istikbal için hazırlanmak gayretleri arasında, Miss Margaret Digby'nin "Onsuz kooperatifçilik bir sistem olabilir, fakat hareket olarak ileriye gidemez" sözüyle kastettiği "Gençliğin yaratıcı heyecanını kaydetmeği ihmal etmemiştir. Bu ihtiyacı karşılayacak organizasyon tipi büyük Britanya'da gelişmiştir.

Orada kooperatif Birliğinin, Ulusal Eğitim Şurası, "National Educational Council" küçükler ve çocuklar için yukarıda bahsedilen okullardan başka genç kooperatifçiler arasında eğlence ve eğitim gelişimini aralamaktadır. Birleşik Amerika'da, Kooperatif Gençlik Birliği, (Cooperative youth League), kooperatif ekonomileri konuşma grupları, grup eğlenceleri vesaire gibi öğretim kursları düzenlenmektedir.

Kitabın kurslar ve okullardan bahis kısmında da: İngiliz Kooperatif Birliği Eğitim Şubesi, mesela 1939'da çocuklar ve gençler için 25 bin okurun toplandığı 1200 sınıf kurmuştur. Son zamanlarda birçok memleketlerde kooperatif organizasyonları tarafından kooperatif nazariye ve tarihi ve benzeri konularda daha yüksek bir eğitim maksadıyla özel kolej veya okullar açılmıştır. Aynı şekilde olarak İsviçre'de, Freidorf'ta Kooperatif Koleji varır.

Parça parça aldığımız bu malumatın tamamını toptan okumakta şüphesiz fayda vardır. Yurdumuzda, Ziraat Bankasının on yıldan beri devam eden ve daha ziyade Tarım Kredi kooperatiflerine memur yetiştiren kurslarından başka kayda değer bir eğitim vasıtası yoktur.

Türk Kooperatifçilik Kurumunun, yeni binasında açılması beklenen kurslar da, ihtiyacı karşılayacak büyüklükte olamayacaktır.

Bu itibarla, Milli Eğitim Şurasının alacağı kararlardan, kooperatif eğitimi için çok şeyler beklemekte haklıyız. Yurdumuzda; kooperatiflerin çoğalmasını hepimiz istiyoruz. Fakat kooperatif bilgisine ve tekniğine sahip, kooperatifçi ahlâkını edinmiş binlerce müdür, muhasip ve memuru, on binlerce tezgâhtarı yetiştirmedikçe, şimdiye kadar yapılan tecrübelerle de görüldüğü veçhile, garp memleketlerindeki mükemmeliyetle işleyen kooperatifler kurmak, güç, hatta imkânsız olacaktır. Hâlbuki istesek, isteğimizi yerine getirmek için ciddiyetle, feragatle çalışsak ve hele mücerrep (denenmiş) metotları ihmal etmesek kooperatiflerin nimetlerinden mahrum kalmaktan kurtuluruz.

30 AĞUSTOS

Kooperatif Postası
Karınca,

Ağustos 1949, Sayı: 152, S. 10.

Yirmi yedi yıldır eşsiz bir zafer çelengi halinde başımızda taşıdığımız 30 Ağustos'un bu seneki yıl dönümü de yurdun her tarafında büyük bir tezahüratla kutlanmış bulunmaktadır.

30 Ağustos günü memleket baştanbaşa bayraklarla donanmış ve günün kahramanlarının bugünkü çocukları askerlerimiz bütün kudretleriyle geçit alanlarında gösteriler yapmışlar ve havacılarımız da göklerimize kanat gererek o büyür günün hat ırasını aziz şehitlerimizi minnet ve Şükran duygularıyla anmışlardır.

Her Türk'ün gönlünde Milli Mücadelenin bir abidesi, İstiklal ve Cumhuriyetimizin temel ta11şı olarak yer etmiş bulunan 30 Ağustos zaferinin bu seneki yıldönümünde de Onun Şanlı Komutanı Atatürk'ü ve Safında savaşılanları saygıyla anar, aramızda yaşayan komutan ve erlerini de candan selâmlarız.

KOOPERATİFÇİLİK RUH VE MÂNÂ İŞİDİR

Kooperatif Postası
Karınca,

Ekim 1949, Sayı: 154, S.

Yazan: M. CURA

Kooperatifçilik hakkında pek çok şey yazılmış ve söylenmiştir. Bununla beraber yapılan sözlü ve yazılı tartışmalar ve fikir teatileri ile, ilgili çevreler yine de bu son derece basit ve basitliği derecesinde mükemmel fikri olduğu gibi anlatabilmek humması içinde çırpınmaktadırlar.

Tarifler yapılmakta, misaller verilmekte, örnekler gösterilmektedir. Yakışık alırsa ben de bir benzetme yapacağım:

Bir çocuk doğarken ana, baba, hısım, akraba ve dostlar bayram yaparlar. Günlerce bu istikbalin ümidi dost meclislerinde konuşmaların mevzuu olur. Şerefine masraflar ihtiyar edilir, kadehler boşaltılır. Fakat çok defa henüz beş on gün geçmeden her şey durulur, unutulur, Şerefine masraflar, şenlikler yapılan çocuk bir gün sefaletle mahkûm olursa, gıdasız, tahsilsiz, hamisiz kalırsa kimsenin içten bir üzüntü duyduğu, imdada koştuğu pek görülmez. Uzak bir gelecekte onun hakkında fena bir haber alınırsa, "zaten ben tahmin ediyordum" diyecekler bile çıkar.

Tıpkı bunun gibi bin bir ümitle bir kooperatif kuruluyor. Hevesle alat edevat, takım, tezgâh, düzlüyor. Yönetim kurullarına idealist kooperatifçiler, kooperatifçilik fikrinin harareti müdafileri toplanıyor. İlk kararlar daima büyük tezahürleri şeklinde ortaya çıkıyor. Müdürler, muhasebeciler, memurlar tayin ediliyor. Ekseriya ümitler kadar parlak bir törenle işe başlanıyor... Lâkin aradan az çok bir zaman geçiyor. Bir de bakılıyor ki, "Selvi gibi ümitler döndü birer iğdeye" mısraını hatırlatacak bir sonuca varılmış. Bu defa birer bahane ile müesseseden uzaklaşmalar başlıyor. Geriye kalanlarca şimdilik ileri fikirlerin bir tarafa bırakılması ve bütün gayretlerin, bozukluğun nerede bulunduğunu arayıp bulmaya sarf edilmesi cihetine gidiliyor.

Görünüşe göre bu iş zaruridir. Çünkü hakikaten o gün için en acil ve önemli iş, tıkırında işlemeyen teşkilâtın düzenlenmesidir. Bir defa iş düzelsin teşkilat kendi kendisine yürümeye başlasın,

o zaman ortakların ve herkesin umduğu ve beklediği istikamete teveccüh etmek gayet kolay olacaktır.

İşte pek makul görünen bu düşünce ile kooperatifçi arkadaşlar işin fikir cephesini muvakkaten kapayıp defterler, tezgâhlar üzerine eğiliyorlar; alış ve satış işlerine el uzatıyorlar. Fakat sahile tekrar avdet etmek ümidiyle bir kere demir alıp, pusulayı düzeltmediği için bir daha geriye dönemeyerek açık denizlerde ebedi çalkalanan bir gemi gibi bizim kooperatifte ideal ve fikir sahillerinden bir defa uzaklaştı mı gidiş o gidiş oluyor. İş bu kerteye gelince sahile avdetten kısmen veya tamamen ümit kesenlerin düşünceleri hiç olmazsa tekneyi batırmamak noktasında birleşiyor. Ve esefle söyleyelim, akıntıya kürek çekme faslında karar kılınıyor; sahilde ümitle bekleyenler unutuluyor.

Ruh ve manasını kaybetmiş ve yukarda tasvir edilen akıntıya kürek çekme devrine girmiş bir kooperatifin başında bulunup ta kıymetli vakitlerini faydasız şekilde sarf edip gitmekte olan kooperatifçi arkadaşlara şu soruları sormak istiyorum:

- Sahilde sizleri ümitle bekleyenler unutulduktan sonra bir vapur dolusu balık bile tutsanız bunun manası ne olacaktır?

- Batmaktan koruduğunuz tekne ile korsanlık yaparak gümüş yüklü başka bir gemiyi zapt etseniz bile bu gümüşleri poker fişi yapmaktan başka ne şekilde kullanmayı tasavvur edebiliyorsunuz?

Bilhassa İstihlâk Kooperatiflerimizde çok defa görülen hal budur. Başlangıçta yüzde doksan dokuzu fikir ve mana olarak ortaya atılan teşekkül yavaş yavaş fikir tarafının zararına bir seyir takip ediyor. Bir gün geliyor ki, altı ay içinde Yönetim kurulu toplantılarında bir tek defa kooperatifçilik meselesine dokunulmaz oluyor. Artık fikir ve mana bir tarafa bırakılmıştır. Tatbikatın bozuk noktalarından çıkan gürültüler makineni asıl sesini bastırmıştır.

Böyle bir gidiş, kooperatifçilik hesabına gidiş olarak adlandırılmaz. Olsa olsa bir geriye gidiş bahis mevzuu olabilir. Ortaklarla alakası kesilmiş, ortak olmayanlarla alakası da sadece bezirganvari ve korsanca jestlere münhasır kalmış bir kooperatifin işleyen çarkları arasına kalın bir çelik parçası atıp onu "Zangadak" durdurmak istiyorum... Dursun ve kaybettiği ruh ve manayı yeniden kazanıp bozuk dişleri tamir edilmeden bir daha faaliyete geçemesin.

AĞAÇ SEVGİSİ VE KAVAK KOOPERATİFLERİ

Kooperatif Postası
Karinca,

Ağustos 1949, Sayı: 152, S. 20.

Cemal BOR

Bindiğiniz trenden, otomobilden, atdan, arabadan gözlerimiz önünde yol boyunca birçok kasaba ve köyler sıra sıra geçit resmi yaparlar. Siz yürürsünüz onlar sizden sonra gelecekleri beklerler. Bu kasaba ve köylerin uzaktan görünüşleri kimisi kırmızı, beyaz, sarı taş ve toprak renklerine karışan yeşillikler içinde tıpkı bir ressamın bahar tablosu gibidir.

Kimisi de kızgın güneşin altında kavrulmuş binaları ve çatlamış topraklarıyla bir çöl manzarasını andırır. Bu iki görünüş bazen bir kitap yaprağının iki sayfası gibi bir birine o kadar yakın olmasına rağmen mevzuun birden bire değişmesiyle insana can sıkıcı bir his verir. Toprak aynıdır, su aynıdır, hava aynıdır da manzara bambaşkadır.

Bunun sebebini o yerin sakinlerinde aramak lazımdır.

Birinde ağaç sevgisi bir evlat sevgisi gibi yer etmiştir, diğerinde bu sevgi nesiller boyunca yapıcı bir ele ve bir baba şefkatine kavuşamamıştır. Bizce bu varlığı gösterenleri tebrik etmek ve gösteremeyenleri de ayıplamak lazımdır.

Ağaç bir süs ve beşikten mezara kadar da bir ihtiyaç maddesidir.

Yurdumuz bütün ihtiyaçlarımızı sağlayabilecek her cins ürün yetiştirmeye elverişli olduğu gibi her cins ağaç yetiştirmeye de müsait bulunmaktadır. Bunlar arasında kavak ağacı yüz yıllardır Atalarımızın yetiştirmekte olduğu ve ormanları bulunmayan Anadolu yaylasının birçok bölgelerinde kereste ihtiyacını sağlayan bir varlıktır.

Yetiştirmesi on sene gibi kısa bir zamanda meydana gelen bu ağacın dikicileri sağlıklarında kat kat verimlerini alabilirler.

Bakımı kolay ve hemen kendi kendini yetiştiren kavağın geniş ölçüde teşkilatlandırılması amacıyla yurdumuzda bir kaç yerde kurulmuş olan Ağaç yetiştirme ve Zirai teşebbüsler Kooperatifi çalışmalarının kısa bir zamanda verimlerini almak üzeredirler.

Bu kooperatiflere ait karşı sayfada görülen resimler insana aynı zamanda iç açıcı bir zevk vermektedir.

Kereste, Kontrplak, Kibrit kutusu ve Kâğıt Fabrikalarıyla birçok sanayi müesseselerinde kullanılması bakımından satışı kolay ve değeri de çok büyüktür, Bölgelerinde elverişli arazileri olup da bir kavak kooperatifi kurmak isteyenlere Türk Kooperatifçilik Kurumu esaslı bilgi verebilir.

Uzun ve yüksek endamıyla tek tek görünüşleri halinde heybetli manzarası, yan yana dikilişlerinde fırtına ve rüzgârlara göğüs geren yemyeşil ve ihtişamlı bir set halinde koruyucu ve insana ferahlık veren, sahibine de mühim kazançlar sağlayan bu ağacın orman verimlerinden mahrum kalmış yurdumuzun diğer bölgeleri için tavsiye edeceğimiz en uygun bir teşebbüs olacaktır.

Ağaç sevgisini tatmış olanlar bu hissi daha yakından duyarlar. Bir kaç yıl önce kupkuru bir saha olan şu resimlerle bu yerlerin bu günkü hallerini gördükçe haklı bir zevk duymaktayız.

Ne mutlu kapısının önünde yemyeşil ve ihtişamlı yükselmiş bir ağacı bulunan evlere ve ne yazık günlük yorgunluğunu bir ağaç gölgesinde dindirmekten mahrum olan bedbahtlara.

Kooperatif Postası

Karınca,

Aralık 1966, Sayı: 360, S. 34-35.

Derleyen: Mehmet KAVAKLIOĞLU

Yeşil bir cennete kavuşmak istiyorsanız, ağaç dikmeyi kutsi bir ibadet sayalım.

Atatürk

Biz İstiklâl Harbini ormanlar sayesinde kazandık.

Kazım Karabekir

Orman düşmanlığının aşağı yukarı vatan düşmanlığından farkı ne?

Falih Rıfkı Atay

Orman ve ağacı sevmek bir fazilettir, korumak ise milli bir ödevdir.

A. İrfan Ataöver

Bir vatanın çehresinde canlılık ve mana veren renk; yeşilli ve onu en güzel temsil eden varlık da ağaç ve ormandır.

Kemal Günen

Saçsız adam ne ise, ağaçsız şehir de odur.

Ali Naci Karacan

Ormanlarımız tabiatın açıkta yarattığı kilitsiz hazinelerdir. Bunları korumak ve saklamak en başta gelen görevlerden biridir.

Orman yurdun güvenidir.

Ağaca beşikten mezara kadar muhtacız.

Orman yağmurun yularıdır.

Ormanı koruyan vatani korumuş sayılır.

Ormanların koynunda vatanın yüreği çarpar.

Bir ağaç kesen bir adam öldürmüş sayılır.

Vatanımızı kuraktan korumanın çaresi, Ağacı, ormanı korumak, çoğaltmaktır.

Kelebekler ışığa üşüşükleri gibi, içi su dolu bulutlar da ormanlara koşuşurlar.

Bulutlar yorgunluklarını ormanlardan alırlar.

Topraklar emdikleri sularla ormanlara can verirler.

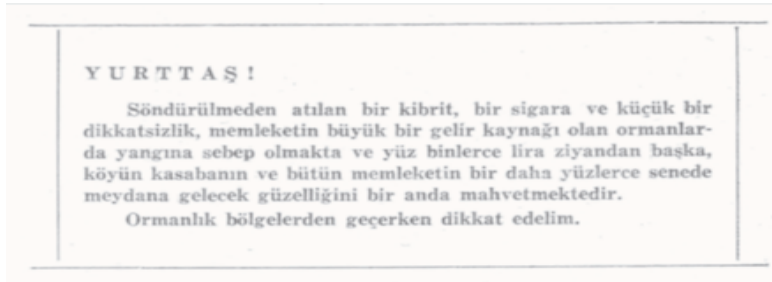
Ağaç yetiştiren, koruyan, işletmesini bilen ulus, yer altı yer üstü hazinelerine sahiptir.

Ağaç, Maziye istikbale bağlar, size sabrı öğretir, beraber yaşamanın, birbirine faydalı olmanın zevkini verir.

Kooperatif Postası

Karınca,

Temmuz 1945, Sayı: 103, S. 16.

Kooperatif Postası

Karınca,

Nisan 1967, Sayı: 364, S. 28.

Derleyen: Mehmet KAVAKLIOĞLU

Ormansız bir yurt, vatan değildir.

Atatürk

*

Ormanlarımızdan bir dal kesenin başını keserim.

Fatih Sultan Mehmet

*

Orman, canlı bir orijinallik, tatlı bir ahenk, efsanevi bir renk ve hareket kucağında teskin edici huzur dolu bir hava yaratır.

Mercel Proust

*

Ağaçlar pencereme dilsiz toprağın istekli sesi gibi yükselir. Ağaçlar toprağın özleyişleri gökleri gözlemek için uzanır.

Tagore

*

Bir memleketin orman politikası ve hele orman varlığının idamesi konusu, hiçbir zaman politik icapların veyahut da parti politikası mülahazalarının objesi olmamalıdır.

Ord. Prof. Heske

*

Dağlardaki ormanları korumayan, ağaca hor bakan insanlara Cenabı Hakkın gazabı tuğyan olarak gelir.

Remzi Oğuz ARIK

*

Ormanlar insanların yaşadığı yerlerdir. İnsanlığa hayat kazandırır. Orman rahmeti celp eder. Yağmurların vaktinde ve sistemli yağmasına vesile olur. Ağacı olan kasaba ve köylerin havası lâtif toprağı verimli ve serindir.

Enver Tuncalp

*

Yeşil denen mukaddes rengin ve hayatiyetimizin sembolü ormanlarımızın tahribinden eri mühim amil iskan ve geçim davamızdır. Galiba hallini beşik ve tabutumuzu madenlerden yapmağa bağ ve bahçemizi sellere bırakmağa, bir damlacık suyu gökte seyreden bulutlardan dilenmeğe başladığımız andan itibaren yapacağız.

Osman Yılmaz

*

Ormanda insanlar bildikleri gibi dolaştıklarından yangın sebepleri de kendiliğinden doğmaktadır. Ormanda hayvanların başıboş otlatılmaları, orman açmalarının serbest serbest yapılabilmesi, bütün bunların hepsi de yangın sebeplerini kendi içinde taşıyan hallerdendir.

Şevket Raşit Hatipoğlu

*

Yurdun muhtelif mıntika ve bölgelerinde sık sık tekerrür eden mühim maddi zararlardan başka birçok vatandaşın hayatına mal olan su basmaları, çığ, heyelân gibi çeşitli tabiat afetleri şüphe yok ki bu yetersizliğin, yani orman azalmasının acı sonuçlarından başka bir şey değildir.

Prof. Dr. H. Kayacık

*

Maçlara, ormanlara gereken saygıyı göstermiyorsak, onu vicdanımızda bir vatan parçası olarak duyamıyoruz demektir.

Cahit Tanyol

*

Dostlarım, ölünce mezarıma bir söğüt ağacı dkiniz. Onun mahzun ve ağlar yapraklarını severim. Onun tatlı, aziz gölgesinde ebediyen uyuyacağım.

Alfred de Musset

*

Bir orman yaratmak; vatani ne bir gözyaşı, ne de bir kan damlası ile ölçülmeyen bir fetihle zenginleştirmek demektir.

M. CHARLOT

*

Orman hâlâ “kanı canı helâl” bir orta malı telâkki edilmekte ve balta en insafsız zulümlerin milli varlığımızın, bel kemiğine indirmeye devam etmektedir.

Prof. Dr. Sadi IRMAK

*

Gökten size su yağdıran odur. O suyun bazı sı içilir, bazıı her şeyden önce üzerinde yaşadığımız tabiat parçasına karşı ihmâl bizi harap eder: Bereket kaynağı olan yağmur ve dere felâket kaynağı olan sel ve fezeyan olur. Ormanlar fundalığa döner.

Yusuf Ziya ÜLKEN

AĞAÇ VE ORMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

* Memleketin serveti ve sıhhati noktai nazarından ormanlarımızda asri tedbiri iyi halde bulundurmak esaslı düsturlarımızdan biridir.

ATATÜRK

* Bizim ormancılığımız, ormanı her şeyden önce milli bir varlık saymaktadır. Yine bizim ormancılığımız ormanı bir tabiat parçası değil emek, himmet isteyen ekonomik bir iş alanı olarak ele almıştır. Çünkü milli iktisadın gelişmesi, bütünleşmesi işi, orman varlığı ile sıkı sıkıya bağlıdır.

Şevket Raşit Hatipoğlu

* Maçlara kıyanlarda hiç şüphesiz merhamet yoktur. Böyle kimselerde ise iman zayıftır. Ağaçlardan normal şekilde istifade lâzımdır. Ağaç bir ayet, ağaç bir nimettir. O nimetin kadrini bilmeli ve ondan istifade ettikçe şükrünü ödemelidir.

Enver Tuncalp

* Orman yangınlarının yandan fazlası kasıt, geri kalanı da dikkatsizlik, kayıtsızlık, ihmal eseridir.

Cemal Refik

* Orman serveti daima kendiliğinden meydana gelmez, diğer iktisadi servetler gibi emek ve sermaye ile yaratılmadığı, dikkat ve ihtimamla bakılıp işletilmediği takdirde orman tükenir biter.

* Açık söylemek lazımsa henüz ormanın mana ve ehemmiyetini milletçe kavramış değiliz.

Tarhan Toker

* Bir ormanı yaratmak, vatani ne bir gözyaşı ne de bir kan damlası ile ölçülemeyen bir fetihle zenginleştirmek demektir.

M. Charlot

* Dağların güzelliği ancak ormanların güzelliği ile mukayese edilebilir.

Marcel Preust

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Prof. Dr. Emine ÖNER KAYA
Doç. Dr. Cemil ŞENEL

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANİ

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştiriliş olarak teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası

KARINCA

AĞUSTOS 2025 YIL: 91 SAYI: 1064 ISSN: 1300-1450

